

Ніжинський державний університет
імені Миколи Гоголя

Н. Л. Біла, М. О. Шумський

**ОСНОВИ
ОРКЕСТРОВОЇ ПІДГОТОВКИ
(початковий етап)**

І частина

Навчальний посібник

Ніжин
2014

УДК [378.147:785.1](075.8)

ББК 85.315я73

Б61

Рекомендовано Вченою радою
Ніжинського державного університету імені Миколи Гоголя
(НДУ ім. М. Гоголя)
Протокол № 10 від 26.06.2014 р.

Рецензенти:

Ростовський О. Я. – професор, завідувач кафедри музичної педагогіки та хореографії Ніжинського державного університету імені Миколи Гоголя, доктор педагогічних наук;

Костенко Л. В. – заслужений діяч мистецтв України, професор, завідувач кафедри вокально-хорової майстерності Ніжинського державного університету імені Миколи Гоголя, кандидат педагогічних наук

Біла Н. Л., Шумський М. О.

Б61 Основи оркестрової підготовки (початковий етап): навчальний посібник : у 2 частинах / Н. Л. Біла, М. О. Шумський. – Ніжин : НДУ ім. М. Гоголя, 2014. – Ч. 1. – 117 с.

Даний навчальний посібник відповідає дисципліні «Оркестровий клас», яка є нормативною складовою підготовки бакалаврів – майбутніх учителів музики за спеціальністю «Музичне мистецтво» у вищих навчальних закладах III–IV рівнів акредитації та зорієнтований на методичне забезпечення початкового етапу навчання гри в оркестрі народних інструментів.

У посібнику представлено витяг з навчальної програми, яка упорядкована згідно вимог кредитно-модульної системи організації навчального процесу у вищих навчальних закладах освіти, подано методичку початкового навчання на інструментах домрової (кобзової) групи оркестру народних інструментів та систему ансамблевої підготовки майбутніх учителів музики.

До розділів навчального посібника входять методичні рекомендації щодо формування виконавських умінь у студента, та розвитку уміння ансамблевого виконавства. Нотно-репертуарні розділи містять гами та вправи як на розвиток техніки гри на інструментах домрової групи, так і уміння унісонного ансамблевого музикування; фрагменти музичних творів для колективного музикування з метою формування різноманітних навичок гри в ансамблі; оркестрові партії музичних творів з репертуару оркестру народних інструментів.

Посібник зорієнтований на студентів та викладачів факультетів культури та мистецтв вищих навчальних закладів педагогічного профілю.

УДК [378.147:785.1](075.8)

ББК 85.315я73

© Н. Л. Біла, М. О. Шумський, 2014

© НДУ ім. М. Гоголя, 2014

ЗМІСТ

ПЕРЕДМОВА	4
I. ОРКЕСТРОВИЙ КЛАС В УМОВАХ КРЕДИТНО-МОДУЛЬНОЇ СИСТЕМИ ОРГАНІЗАЦІЇ НАВЧАЛЬНО-ВИХОВНОГО ПРОЦЕСУ	6
1. Опис навчальної дисципліни «Оркестровий клас»	6
2. Пояснювальна записка	6
3. Зміст навчальної дисципліни	7
4. Орієнтовний тематичний план	7
5. Завдання для самостійної роботи студентів	8
6. Методи навчання та оцінювання	8
7. Рекомендована література	10
II. МЕТОДИКА ПОЧАТКОВОГО НАВЧАННЯ ГРИ НА ІНСТРУМЕНТАХ ДОМРОВОЇ (КОБЗОВОЇ) ГРУПИ	12
1. Постановка виконавського апарату	12
2. Основні відомості про поставу домриста і положення інструмента	12
3. Постановка правої руки	13
4. Медіатор	13
5. Основні прийоми звуковидобування	13
6. Постановка лівої руки	15
7. Методичні рекомендації до виконання вправ та гам	15
III. ХАРАКТЕРИСТИКА ІНСТРУМЕНТІВ ТА ЇХ НАСТРОЮВАННЯ. ГАМИ ТА ВПРАВИ	17
1. Домра-прима	17
2. Домра-альт	20
3. Домра-тенор	24
4. Домра-бас	28
5. Домра-контрабас	31
IV. ЕТИКА ОРКЕСТРОВИХ ВЗАЄМОВІДНОСИН	36
V. МЕТОДИЧНІ ПРИЙОМИ ДЛЯ РОЗВИТКУ УМІННЯ УНІСОННО-АНСАМБЛЕВОГО ВИКОНАННЯ	37
VI. ВПРАВИ ДЛЯ АНСАМБЛЕВОГО МУЗИКУВАННЯ	40
VII. НОТНІ ДОДАТКИ	52
1. Домра I	52
2. Домра II	63
3. Домра-альт	74
4. Домра-тенор	85
5. Домра-бас	96
6. Домра-контрабас	106
ПЕРЕЛІК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	117

ПЕРЕДМОВА

Теорія та практика підготовки вчителів музики у вищій школі вимагає оновлення і вдосконалення різних сторін педагогічного процесу відповідно до сучасних реалій.

Специфіка навчання студентів на факультеті культури і мистецтв покликана як створити умови для поглибленого виховання музиканта-виконавця, так і надати можливості набуттю суто професійних навичок, які б забезпечили якісну підготовку студентів, їхню конкурентоспроможність на національному та міжнародному ринках праці. Провідне місце серед навчальних дисциплін у цьому аспекті займає дисципліна «Оркестровий клас».

Навчальний посібник «Основи оркестрової підготовки (початковий етап). І частина» зорієнтовано на методичне забезпечення навчально-виховного процесу у підготовці бакалаврів на факультеті культури і мистецтв за спеціальністю 6.020204 «Музичне мистецтво» педагогічного спрямування.

Актуальність представленого посібника полягає у його відповідності ідеї впровадження кредитно-модульної системи організації навчального процесу у ВНЗ, яка у царині музичної педагогіки вважається дискусійною. Авторська концепція доводить можливість поєднання традиційних методів навчання з оркестрово-ансамблевого музикування із актуальними завданнями інструментально-виконавської підготовки у вищій школі в умовах КМСОНП. Це відбито у матеріалах посібника.

Метою посібника є надання студентам знань і практичних умінь та навичок гри в оркестрі народних інструментів, необхідних для майбутньої професійної діяльності.

Навчальний посібник складається з передмови та семи розділів. У роботі представлено витяг авторської програми з навчальної дисципліни «Оркестровий клас», яка складена згідно вимог кредитно-модульної системи організації навчального процесу на факультеті культури і мистецтв.

I розділ включає опис навчальної дисципліни, організаційні засади роботи оркестрового класу в умовах КМСОНП, орієнтовний тематичний план початкового етапу навчання, завдання для самостійної роботи студентів, методи навчання та оцінювання, рекомендована спеціальна література для опрацювання студентами у процесі навчання з дисципліни «Оркестровий клас».

У **II розділі** подана методика початкового етапу навчання гри на інструментах домрової (кобзової) групи оркестру: висвітлюються питання постави домриста і положення інструмента під час гри та постановки виконавського апарату; розкриваються основні прийоми звуковидобування на оркестрових інструментах та специфіка оволодіння грою медіатором; описується технологія виготовлення та застосування медіаторів у різних інструментах домрової групи; подаються методичні рекомендації щодо виконання початкових вправ та гам.

III розділ містить інформацію про характеристику інструментів: стрій, діапазон, технічні і виражальні можливості інструментів домрової групи

оркестру, їх роль у оркестровій фактурі та оптимальний спосіб настроювання інструментів. Розділ включає також гами та вправи для оволодіння студентами початковими виконавськими навичками, які в подальшому можуть бути використані і для розвитку унісонного ансамблевого виконання.

IV розділ містить інформацію про етику оркестрових взаємовідносин. Представлено кодекс етики оркестранта.

V розділ містить інформацію про ансамблево-унісонне виконання. Представлено методичні прийоми розвитку даного уміння.

VI розділ містить вправи на розвиток навичок гри в ансамблі. Даний розділ побудовано на матеріалі музичних творів у партитурному викладенні з метою наглядного ознайомлення студентів з організацією оркестрової фактури.

VII розділ включає оркестрові партії музичних творів з репертуару оркестру народних інструментів.

І. ОРКЕСТРОВИЙ КЛАС В УМОВАХ КРЕДИТНО-МОДУЛЬНОЇ СИСТЕМИ ОРГАНІЗАЦІЇ НАВЧАЛЬНОГО ПРОЦЕСУ

1. Опис навчальної дисципліни «Оркестровий клас»

Напрямок, спеціальність, освітньо-кваліфікаційний рівень	Загальна характеристика навчальної дисципліни	Структура навчальної дисципліни
Шифр та назва напрямку: 0202- «Мистецтво» Шифр та назва спеціальності: 6.020204 «Музичне мистецтво» Освітньо-кваліфікаційний рівень: бакалавр	Нормативна навчальна дисципліна Семестр: 2, 3. Кількість кредитів ECTS: 4, 5 Змістовних модулів: 6 Загальна кількість годин: 162	Практичні: 54 год. Самостійна робота: 92 год. Індивідуальна робота: 16 год. Вид контролю: академічний кон- церт, залік, екзамен

2. Пояснювальна записка

Дисципліна «Оркестровий клас» – є однією із профілюючих для студентів факультету культури і мистецтв, які навчаються за спеціальністю 6.020204 «Музичне мистецтво» педагогічного спрямування.

Гра в оркестрі є однією з активних форм комплексного розвитку студентів: сприяє вихованню почуття колективізму, відповідальності, художнього смаку, формує музичні здібності, культуру емоцій, артистизм, розвиває навички гри на оркестрових інструментах та ансамблевого музикування, сприяє набуттю необхідного сценічно-виконавського досвіду.

Оркестр народних інструментів є виконавським колективом, який окрім навчальної роботи проводить активну концертно-просвітницьку діяльність, демонструє досягнуті успіхи на фестивалях та конкурсах.

Мета курсу – формування творчої активності студентів факультетів культури і мистецтв шляхом розвитку свідомого та професійно-художнього розуміння музичного твору і практичних навичок, необхідних для майбутньої професійної діяльності.

Завдання курсу:

- формування у студентів виконавських умінь та навичок гри на оркестрових інструментах;

- формування умінь та навичок гри в ансамблі;
- ознайомлення студентів з кодексом етики оркестранта;
- ознайомлення студентів з кращими зразками оркестрової музики вітчизняних та зарубіжних композиторів;
- формування у студентів культури сценічної поведінки та артистизму.

3. Зміст навчальної дисципліни

Загальні вимоги до складання річної програми з оркестрового класу початкового етапу навчання.

Програма має включати:

- чотири нескладні оркестрові п'єси;
- чотири оркестрові супроводи для голосу або музичного інструменту з оркестром.

У тому числі до концертної програми включається музика українських та зарубіжних композиторів, класична музика та твори естрадного жанру.

2–3 семестри. Формування початкових навичок гри в оркестрі.

Знайомство з оркестром, розташування оркестрових партій, роль диригента та концертмейстера. Розуміння диригентських жестів. Орієнтація в оркестровій звучності. Вивчення основних компонентів оркестрової фактури (мелодія, підголосок, педаль, фігурація, бас, супровід та його різновиди тощо). Оволодіння грою на оркестровому інструменті. Виконання вправ на розвиток виконавської техніки, невеликих музичних творів з простою фактурою. Вивчення партій у складі оркестрових груп. Формування здатності чути інших учасників виконавського колективу.

4. Орієнтовний тематичний план

Тема	Всього годин	Кількість годин, відведених на:		
		Практичні заняття	Самостійну роботу	Індивідуальну роботу
1	2	3	4	5
I курс (2 семестр)				
ЗМ1. Гама та вправи на розвиток техніки гри на інструменті	17	6	11	–
ЗМ2. Дві інструментальні п'єси малих форм	19	6	10	3
ЗМ3. Два акомпанементи (інструментальний та вокальний)	18	6	10	2
Всього годин за семестр	54	18	31	5

1	2	3	4	5
II курс (3 семестр)				
ЗМ1. Гама та вправи на розвиток техніки гри на інструменті	36	12	20	4
ЗМ2. Дві інструментальні п'єси малих форм	36	12	21	4
ЗМ3. Два акомпанементи (інструментальний та вокальний)	36	12	20	3
Всього годин за семестр	108	36	61	11
Всього годин	162	54	92	16

5. Завдання для самостійної роботи студентів

1. Прослуховування аудіозаписів або перегляд відеозаписів із виконанням певного оркестрового твору на CD або в мережі Інтернет.
2. Опрацювання запропонованої музикознавчої та фахової літератури з оркестрового виконавства.
3. Проведення історико-стилістичного аналізу музичних творів (біографічні дані про композитора, характеристика епохи, в яку він жив, визначити його індивідуальний композиторський стиль).
4. Достовірне виконання своєї оркестрової партії.
5. Визначення складних місць для виконання та пошук шляхів подолання труднощів.

6. Методи навчання та оцінювання

Види навчальної діяльності студентів у процесі вивчення дисципліни «Оркестровий клас»

1. Загально оркестрові репетиції.
2. Групові репетиції.
3. Індивідуальна робота зі студентами на початковому етапі навчання гри в оркестрі.
4. Індивідуальний прийом оркестрових партій.
5. Прийом партій у складі оркестрових груп.
6. Участь у концерті оркестру.
7. Участь у держаному екзамені з оркестрового диригування у магістрів.
8. Відвідування концертів оркестрової музики та інших мистецьких заходів.
9. Прослуховування аудіо- та перегляд відеоматеріалів, що містять записи із виступами видатних оркестрових колективів.

Розподіл балів, що присвоюються студентам

Модуль 1 (2 та 3 сем.)						Підсумковий контроль	Сума
ЗМ1	ЗМ2	ЗМ3	ЗМ4	ЗМ5	ЗМ6	30	100
15	10	10	15	10	10		

Підсумковий контроль у 2 та 3 семестрах проводиться шляхом виконання партій перед комісією у складі оркестрових груп.

Шкала оцінювання знань з дисципліни «Оркестровий клас» за 100-бальною шкалою європейської кредитно-трансферної системи (ECTS)

0–100 балів – **відмінно (зараховано)** (A);

74–89 балів – **добре (зараховано)** (BС);

60–73 балів – **задовільно (зараховано)** (DE);

35–59 балів – **незадовільно (не зараховано)** з можливістю повторного складання (FX);

0–34 балів – **незадовільно (не зараховано)** з обов'язковим повторним вивченням дисципліни (F).

Критерії оцінювання

90–100 балів – **відмінно (зараховано)** (A): студент виявляє зрілість музичного мислення, бездоганно володіє усіма виражальними засобами, які притаманні його інструменту; демонструє майстерність володіння динамічними, артикуляційними, штриховими та агогічними засобами виразності; володіє навичками якісного самостійного вивчення оркестрових партій; вільно виконує оркестрові партії; має сформовані навички гри в ансамблі; адекватно реагує та якісно втілює вимоги диригентського жесту, проявляє високу культуру сценічної поведінки, емоційність та впевнено виконує музичні твори в умовах концерту;

74–89 балів – **добре (зараховано)** (BС): студент виявляє зрілість музичного мислення, гарно володіє усіма виражальними засобами, які притаманні його інструменту; демонструє достатнє володіння динамічними, артикуляційними, штриховими та агогічними засобами виразності; володіє навичками самостійного вивчення оркестрових партій; гарно виконує оркестрові партії, має сформовані навички гри в ансамблі; адекватно реагує та якісно втілює вимоги диригентського жесту, проявляє культуру сценічної поведінки, емоційність та впевнено виконує музичні твори в умовах концерту.

60–73 балів – **задовільно (зараховано)** (DE): студент виявляє недостатність музичного мислення, посередньо володіє усіма виражальними засобами, які притаманні його інструменту; демонструє недостатнє володіння динамічними, артикуляційними, штриховими та агогічними засобами виразності; навички самостійного вивчення оркестрових партій недостатні; посередньо виконує оркестрові партії, має умовно сформовані навички гри в ансамблі; недостатньо

реагує на вимоги диригентського жесту, проявляє емоційну скутість та невпевнено виконує музичні твори в умовах концерту.

35–59 балів – **незадовільно (не зараховано)** з можливістю повторного складання (FX): студент у оркестровому виконавстві не виявляє музикальності, недостатньо володіє грою на оркестровому інструменті; не володіє динамічними, артикуляційними, штриховими та агогічними засобами виразності; відсутні навички самостійного вивчення оркестрових партій; не реагує на вимоги диригентського жесту; не приймає участі у концертах.

0–34 балів – **незадовільно (не зараховано)** з обов'язковим повторним вивченням дисципліни (F): з будь-яких причин студент не відвідував занять з «Оркестрового класу».

7. Рекомендована література

1. Анисимов Б. Практическое пособие по инструментовке для духового оркестра / Б. Анисимов. – Л. : Музыка, 1979. – 268 с.

2. Барсова І. Книга про оркестр / І. Барсова. – Київ : Музична Україна, 1981. – 174 с.

3. Браславский Д. Основы инструментовки для эстрадного оркестра / Д. Браславский. – Москва : Музыка, 1967. – 132 с.

4. Василенко С. Н. Инструментовка для симфонического оркестра. / С. Н. Василенко. – Москва : Государственное музыкальное издательство, 1952. – 395 с.
Т. I. – 1952. – 395 с.

5. Гуменюк А. Українські народні музичні інструменти / А. Гуменюк. – Київ : Наукова думка, 1967. – 244 с.

6. Гуменюк А. Украинские народные музыкальные инструменты, инструментальные ансамбли и оркестры / А. Гуменюк. – Київ : Наукова думка, 1959. – 53 с.

7. Гуральник М. Л. Організація та керівництво народно-інструментальними колективами : навч.-метод. посібник / М. Л. Гуральник. – К. : НПУ ім. М. П. Драгоманова, 2000. – Ч. I. – 128 с.

8. Гуцал В. Инструментовка для оркестру українських народних інструментів / В. Гуцал. – К. : Муз. Україна, 1988. – 80 с.

9. Гуцал В. О. Київський оркестр народних інструментів / В. О. Гуцал // Народна творчість та етнографія : зб. статей. – К., 1975. – № 1. – 88 с.

10. Дмитриев Г. О драматургической выразительности оркестрового письма / Г. О. Дмитриев. – М. : Советский композитор, 1981. – 175 с.

11. Іванов П. Оркестр українських народних інструментів / П. Іванов. – Київ : Музична Україна, 1981. – 110 с.

12. Карс А. История оркестровки / А. Карс. – Москва : Музыка, 1990. – 303 с.

13. Лапченко В. Інструментальні ансамблі в початкових класах : метод. посіб. / В. Лапченко ; за ред. М. Т. Лисенка. – К. : Музична Україна, 1969. – 157 с.
14. Лапченко В. П. Курс гри в оркестрі народних інструментів : навч. посіб. / В. П. Лапченко. – К. : Музична Україна, 1975. – 207 с.
15. Лапченко В. П. Методика початкового навчання гри в оркестрі народних інструментів / В. П. Лапченко. – К., 1985. – 64 с.
16. Олексюк О. М. Методика викладання гри на народних інструментах : навч. посіб. – К. : ДАККіМ, 2004. – 135 с.
17. Пляченко Т. М. Методика роботи з музично-інструментальними колективами : навч.-метод. посіб. / Т. М. Пляченко. – Кіровоград : Імекс-ЛТД, 2009. – 232 с.
18. Пшеничний Д. Інструментовка для оркестру народних інструментів / Д. Пшеничний. – К. : Муз. Україна, 1985. – 71 с.
19. Лисенко М. Народні музичні інструменти на Україні / М. Лисенко. – Київ : Мистецтво, 1955. – 62 с.
20. Розанов В. Инструментоведение : пособие для руководителей оркестров Русских народных инструментов / В. Розанов. – Москва : Советский композитор, 1981. – 136 с.
21. Уолтер Пистон. Оркестровка / Уолтер Пистон ; перевод с английского издания *Orchestratione by Walter Piston*. – London, Victor Gollancz. 1978. – К. Н. Иванова : Москва. – Советский композитор, 1990. – Под общей редакцией К. С. Хачатуряна. – 459 с.

II. МЕТОДИКА ПОЧАТКОВОГО НАВЧАННЯ ГРИ НА ІНСТРУМЕНТАХ ДОМРОВОЇ (КОБЗОВОЇ) ГРУПИ

Поруч з домрами в сучасних оркестрах народних інструментів використовуються *кобзи*. Цей інструмент відрізняється від домри лише дещо витягнутою (овальною) формою корпусу та специфічним оформленням головки інструмента. Група кобз має аналогічні різновиди інструментів, стрій, діапазон та способи звуковидобування. В даному посібнику представлена методика навчання може бути використана і для кобз.

1. Постановка виконавського апарату

Однією з першочергових умов розвитку виконавської майстерності домриста є опанування раціональними навичками постановки виконавського апарату. Залежно від індивідуальних фізіологічних особливостей та будови рук, вона може мати різні відхилення від основної установки.

Успішне оволодіння як основними положеннями постановки виконавця, так і всіма технічними засобами художньої виразності, залежить від правильної посадки виконавця та постановки інструмента, які слід розглядати у такий спосіб:

- посадка;
- точки опори домри;
- кут розвороту шийки інструменту;
- висотність головки інструменту;
- положення і робота правої руки;
- положення і робота лівої руки.

2. Основні відомості про поставу домриста і положення інструмента

На домрі-примі грають сидячи на стільці, трохи нахилившись уперед. Ліву ногу всією ступнею ставлять на підлогу, а праву без напруження кладуть на ліву, окрім виконавців на альтях, тенорах, басах та контрабасах, оскільки ці інструменти більші за розмірами від домр-прим.

Для правильної посадки домриста важливе значення має висота стільця. Якщо у виконавця лінії стегна і голені лівої ноги утворюють кут у 90°, то висота стільця нормальна. У випадку, коли ліва нога не дістає підлоги, під неї слід підкласти підставочку відповідної висоти. Плечі домрист повинен тримати на одному рівні. Інструмент кладуть на стегно правої ноги, злегка спираючи її корпус об груди. Важливо, щоб виконавець добре бачив деку, всі ладки і струни. Головка домри має знаходитись приблизно на рівні лівого плеча домриста.

3. Постановка правої руки

До ігрових навичок правої руки відносяться різноманітні засоби звуковидобування: виконання штрихових прийомів, динамічних та тембрових відтінків. Основний спосіб звуковидобування на домрі – медіатором. Праву руку домрист кладе передпліччям на ребро корпусу інструмента трохи вище нижнього поріжка так, щоб медіатор знаходився вище від голосника, приблизно над серединою панцира. При цьому лінія передпліччя має утворювати з грифом кут у межах 5–15°.

Кисть правої руки розміщується таким чином, щоб долоня не торкалася підставки, а тильний бік був паралельним до деки. В такому положенні рука природно згинається у зап'ястному суглобі, що дуже важливо для вільного кистьового руху. Кисть під час гри повинна мати точку опори, тому мізинець зовнішнім краєм нігтя ковзає по панциру. Не можна торкатися панциру всією нігтьовою фалангою, адже це збільшує силу тертя при гри.

4. Медіатор

Звук на домрі видобувається медіатором – черепаховою, пластмасовою, капроною, або шкіряною пластинкою яйцеподібної форми завдовжки 28–30 мм, завширшки 18–20 мм і завтовшки 1–1,2 мм для прим. Для альт та тенора використовуються медіатори дещо більші за розмірами, а на басах та контрабасах грають медіаторами з пресованої шкіри завтовшки 3–4 мм, які у кілька разів більші від тих що використовуються на домра примах. З обох боків звуженої частини медіатора роблять по одній напівкруглій фасці. Медіатор, повернутий вузьким кінцем униз, кладуть на третю фалангу напівзігнутого вказівного пальця і притискають другою фалангою дещо зігнутого великого пальця – з більшою силою при сильному звучанні і з меншою – при тихому. Лінія нігтьової фаланги утворює з віссю симетрії медіатора кут у 70–75°. Вузька частина медіатора, що виступає за лінію фаланги, становить приблизно третину його довжини. Решта пальців приймають положення, аналогічне вказівному, тобто вільно зігнуті (але не стиснуті в кулак), і злегка прилягають один до одного. Кожен виконавець повинен піклуватися про якість свого медіатора, бо від цього певною мірою залежить якість звуку, його чистота та прозорість.

5. Основні прийоми звуковидобування

Прийоми гри – це доцільні рухи рук і пальців для формування характеру звучання інструмента. Застосування того чи іншого прийому гри буде сприяти виявленню музичного образу засобами даного інструменту, допоможе досягнути виразного виконання.

Набуття ігрових навичок вимагає логічної послідовності в їх засвоєнні і накопиченні. Кожен новий прийом повинен базуватися на раніше засвоєному – в цьому передумова подальшого розширення технічних можливостей виконавця.

Розвиток техніки правої руки починається із засвоєння елементарних прийомів звуковидобування і йде шляхом формування навичок у виконанні різних штрихів.

Одним із способів звуковидобування на домрі є перемінний щипок. Він полягає у послідовному защипуванні струни медіатором почергово вниз (вправо) і вгору (вліво). При щипку вниз домрист кладе медіатор на струну зверху і відтягує її вниз, після чого медіатор зісковзує зі струни і упирається у сусідню струну. При щипку вгору все відбувається у зворотному порядку. Слід враховувати, що щипок вниз сильніший від щипка вгору, адже при щипку вниз вага руки допомагає подолати опір струни, а при щипку вгору, навпаки, заважає це зробити. Тому для одержання рівноцінного звучання зусилля при щипку вгору має бути дещо більшим.

Звук на домрі видобувається перемінним щипком, коли кисть правої руки робить не більше від 120 рухів за хвилину. При прискоренні рухів щипки переходять в удари.

Щоб зробити удар, кисть, замахнувшись вгору, падає вниз, при цьому вага кисті поєднується з її активним рухом. При ударі вгору кисть робить протилежний рух, сила якого має подолати вагу кисті.

Навчання гри на домрі слід починати з вправ, які виконуються перемінним щипком, оскільки цей спосіб звуковидобування найпростіший і найдоступніший. Він допомагає закріпити правильну постановку правої руки і правильне положення медіатора (вертикальне відносно деки), що необхідно для одержання рівноцінного звучання при рухах кисті вниз і вгору.

Першу вправу слід виконувати перемінним щипком на відкритих струнах спочатку на другій та третій струні. Рух медіатора при цьому обмежений сусідніми струнами, що не дозволяє збільшити амплітуду рухів кисті правої руки. Згодом дану вправу виконують на першій та четвертій струні, контролюючи амплітуду рухів кисті. (Вправа № 1)

В оркестровій практиці використовуються наступні штрихи:

Перемінний штрих – це чергування рівномірних, однакових за силою ударів медіатором по струні вниз і вгору.

Стакато – удар по струні медіатором зверху вниз або знизу вгору, після чого звук гаситься дотиком пальця. Використовується даний прийом у повільних та помірних темпах. У швидких темпах застосовуються перемінні удари медіатором вниз та вгору.

Тремоло – швидке чергування ударів вниз і вгору. Прийом вживається для виконання музичних побудов, об'єднаних лігами (зв'язне тремоло). У разі відсутності ліг виконується роздільне тремоло.

Піццикато – гра щипком за допомогою великого пальця правої руки. Вживається у помірних темпах в низькому та середньому регістрах.

Можливе виконання музичного матеріалу подвійними нотами та акордами.

6. Постановка лівої руки

До музично-ігрових навичок лівої руки слід віднести всі рухи руки в цілому: пальців, кисті, м'язові відчуття необхідної сили натиску пальців на ладки, вільне володіння зміною позицій, уміння не піднімати пальці високо над грифом, виконання малих та великих стрибків з точним попаданням на певний лад.

До виконавських навичок лівої руки слід також віднести економність енергії, загальну координованість рухів як між собою, в межах однієї та обох рук, так і по відношенню до мускульної енергії в цілому.

Гриф домри встановлюється між першою фалангою вказівного пальця і другою (нігтьовою) фалангою трохи вигнутого великого пальця. При цьому важливо, щоб гриф не потрапив у западину між великим і вказівним пальцями, а долоня не торкалася грифа. Великий палець знаходиться приблизно проти середнього пальця.

Передпліччя має вільно провисати уздовж тулуба, лікоть не слід занадто притискати до тулуба, або відводити убік.

Кисть треба дещо зігнути до себе. При грі на першій струні цей вигин найменший, при грі на інших струнах він збільшується.

На домрі зазвичай грають чотирма пальцями, які мають такі позначення: вказівний – 1 (перший), середній – 2 (другий), безіменний – 3 (третій), мізинець – 4 (четвертий).

Пальці у напівзігнутому положенні ставляться на ладки пучками нігтьових фаланг («молоточком»). Не можна допускати випрямлення пальців у суглобах. Під час гри пальці не слід як високо піднімати над грифом, так і ховати під гриф.

Притискати струни до ладів треба з силою, необхідною для видобування ясного, чистого звука. Надто слабе притискання викликає деренчання струни, а дуже сильне заважає вправності пальців.

7. Методичні рекомендації до виконання вправ та гам

У грі початкових вправ (починаючи з вправи № 2) повинні брати участь всі чотири пальці лівої руки. Оскільки мізинець є найслабшим пальцем, його слід тренувати і навантажувати з перших уроків так само, як і всі інші пальці.

При нормальному розтяганні пальців лівої руки 1-й палець знаходиться на другому або першому ладку, а 4-й – відповідно на сьомому або шостому. При цьому між звуками утворюється інтервал чистої кварта, а відстань між сусідніми пальцями на грифі не повинна перевищувати тон.

Оскільки для більшості домристів-початківців подолання такої відстані між пальцями становить значну складність, вправи з другої по п'яту розраховані на зменшене розтягання, що відповідає інтервалу зменшеної кварта.

Всі вправи слід виконувати спочатку у повільному темпі перемінним щипком (50–60 щипків за хвилину).

Швидкість руху правої руки в усіх варіантах вправ залишається незмінною, а швидкість руху пальців лівої руки у кожному наступному варіанті подвоюється. Поступово темп виконання вправ слід прискорити і перейти від щипків до ударів.

Виконання на домрі потребує дотримуватися правила затримання пальців на ладках. Наприклад, у вправах з другої по вісімнадцяту, це правило полягає в тому, що при поступовому висхідному мелодичному русі послідовно поставлені на ладки 1-й, 2-й, 3-й та 4-й пальці не знімаються з грифа до початку низхідного мелодичного руху. При низхідному мелодичному русі пальці знімаються з грифа послідовно від 4-го до 1-го. Проте не можна допускати зайвого напруження пальців, які затримуються на ладках. Пальці повинні лише злегка притискати струну до грифа.

Виконання вправ на затримання пальців на ладках сприяє прискоренню правильної постановки лівої руки, нормальній розтяжці пальців, зміцненню та напрацюванню економії рухів, що призводить до більш щільного звучання.

Дотримуватися правил затримання пальців на ладках необхідно для правильної постановки лівої руки, нормального розтягання пальців, їхнього зміцнення та економії рухів, а також для досягнення щільного звучання.

Отже, виконавець на домрі повинен урахувати особливості постановки виконавського апарату та інструменту, а саме:

- 1) дотримуватися правил посадки, постановки рук і тримання медіатора;
- 2) знайти таку точку зіткнення медіатора зі струною, в якій видобувається найкраще звучання інструменту;
- 3) намагатися, щоб права рука робила рівномірні коливальні рухи (не торкаючи медіатором сусідніх струн) і щоб звучання при ударі (щипку) медіатором вниз і вгору було рівноцінним;
- 4) притискати струну до ладів з таким зусиллям, щоб звук не був тьмяним і не виникало її деренчання;
- 5) ставити пальці лівої руки на ладки не посередині, між металевими пластинками, а біля пластинки, що знаходиться ближче до корпусу інструмента;
- 6) тим сильніше робити удари (щипки) по струні медіатором (з більшою силою притискати медіатор великим пальцем до вказівного), чим голосніший звук треба одержати. Проте навіть при найсильнішому звуці медіатор у зв'язку з обмеженою еластичністю має амортизуватися в пальцях, тобто при кожному ударі (щипку) по струні нахилитись у бік руху кисті;
- 7) з найперших занять привчати студентів до слухового самоконтролю.

ІІІ. ХАРАКТЕРИСТИКА ІНСТРУМЕНТІВ ТА ЇХ НАСТРОЮВАННЯ. ГАМИ ТА ВПРАВИ

Домра-прима

Домра-прима – старовинний народний струнно-щипковий інструмент з досить рухливою технікою гри. Стрій домри-прими – **Мі** другої октави, **Ля** першої, **Ре** першої та **Соль** малої октави. Діапазон – від **Соль** малої октави до **Ля** третьої октави. Звук на домрі видобувається медіатором або щипком. Звуки нотуються у скрипковому ключі.

Роль в оркестрі. Основна – проведення мелодичної лінії в оркестровому виконанні (1-ою та 2-ою партіями). Може застосовуватись у виконанні підголосків, в акомпанементі, та може виконувати функцію педалі. Використовується також як сольний інструмент.

Настроювання домри-прими починаємо з відкритої другої струни, що відповідає звучанню ноти **ля** першої октави. Першу струну настроюють за звучанням ноти **мі** на 7 ладу другої струни. Третю струну настроюють, відповідно звучанню ноти **ля** малої октави, притискаючи на 7 ладу. Четверту струну притискають на 7 ладу та настроюють відповідно до звучання відкритої третьої струни. Рекомендується перевірити точність настройки за допомогою октавних флажолетів у наступній послідовності:

– звучання флажолета на 12 ладу другої струни порівнюють зі звучанням ноти **ля** на п'ятому ладу першої струни;

– звучання флажолета на 12 ладу третьої струни порівнюють зі звучанням ноти **ре** на п'ятому ладу другої струни;

– звучання флажолета на 12 ладу четвертої струни порівнюють зі звучанням ноти **соль** на п'ятому ладу третьої струни.

Удар (щипок) вниз позначається – ▣

Удар (щипок) вверх позначається – ▽

Вправа № 1

The exercise consists of four staves of music in 4/4 time. Each staff contains a sequence of rhythmic patterns. The first staff starts with a treble clef and a 4/4 time signature. The patterns involve eighth and sixteenth notes, often beamed together. Above the notes, there are symbols for accents: squares (▣) for downward strokes and inverted triangles (▽) for upward strokes. The exercise is divided into three measures by double bar lines.

Вправа № 2

o 1 2 3 2 1 o 3
□ V □ V □ V □ V

1 2 3 4 3 2 1 3 1 2 3 4 3 2 1 3 1 2 3 4 3 2 1 3 1 2 3 4 3 2 1 3 1 2 3 4 3 2 1 3 1 2 3 4 3 2 1 3 o 1 2 3 2 1 o

Вправа № 3

o 1 2 3 2 1 o 3
□ V □ V □ V □ V

1 2 3 4 3 2 1 3 1 2 3 4 3 2 1 3 1 2 3 4 3 2 1 3 1 2 3 4 3 2 1 3 1 2 3 4 3 2 1 3 1 2 3 4 3 2 1 3 o 1 2 3 2 1 o

Вправа № 4

o 1 2 3 2 1 o 3
□ V □ V □ V □ V

1 2 3 4 3 2 1 3 1 2 3 4 3 2 1 3 1 2 3 4 3 2 1 3 1 2 3 4 3 2 1 3 1 2 3 4 3 2 1 3 1 2 3 4 3 2 1 3 o 1 2 3 2 1 o

Вправа № 5

o 1 2 3 2 1 o 3
□ V □ V □ V □ V

1 2 3 4 3 2 1 3 1 2 3 4 3 2 1 3 1 2 3 4 3 2 1 3 1 2 3 4 3 2 1 3 1 2 3 4 3 2 1 3 1 2 3 4 3 2 1 3 o 1 2 3 2 1 o

Вправа № 6 (гама ля мінор)

sul A

1 2 3 1 2 3 4 3 2 1 3 2 1

Вправа № 7 (гама ля мажор)

1 2 3 1 2 3 4 3 2 1 3 2 1

Вправа № 8 (гама ре мінор)

sul D

Вправа № 9 (гама ре мажор)

Вправа № 10 (гама мі мінор)

sul E

Вправа № 11 (гама мі мажор)

Вправа № 12 (гама соль мінор)

sul G

Вправа № 13 (гама соль мажор)

Вправа № 14 (гама соль мажор у дві октави)

sul G *sul D* *sul A* *sul E*

Вправа № 15 (хроматична гама на другій струні)

sul A

Вправа № 16 (хроматична гама на третій струні)

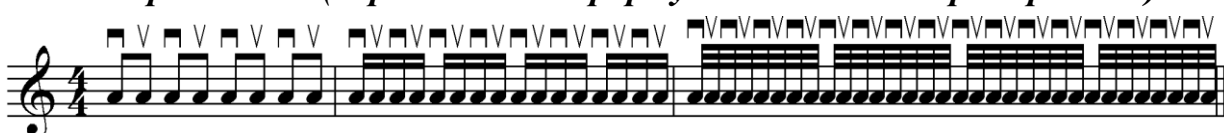
Вправа № 17 (хроматична гама на першій струні)

Вправа № 18 (хроматична гама на четвертій струні)

Вправа № 19 (перший спосіб формування навичок гри тремоло)

Вправа № 20 (другий спосіб формування навичок гри тремоло)

Домра-альт

Домра-альт – на відміну від домри-прими, домра-альт має дещо більшу мензуру, а тому й поступається їй у технічному відношенні. Стрій інструмента – *Ля* першої октави, *Ре* першої октави, *Соль* малої та *До* малої октави. Діапазон – від *До* малої октави до *До* третьої октави. Прийоми звуковидобування ті ж самі що і у домри прими. Звуки нотуються у скрипковому ключі. Можливе виконання музичного матеріалу подвійними нотами та акордами.

Роль в оркестрі – зазвичай дублює партію перших домр в октаву. Використовується в акордовому супроводі. Може проводити партію самостійного призначення; підтримувати тему в терцію, сексту або в октаву, та виконувати функцію педалі.

Настроювання домри-альт розпочинаємо з відкритої першої струни, що відповідає звучанню ноти *ля* першої октави. Другу струну настроюють за звучанням ноти *ля* на 7 ладу. Третю струну настроюють відповідно до звучання ноти *ре* відкритої другої струни, притискаючи її на 7 ладу. Четверту струну

притискають на 7 ладу і настроюють відповідно до звучання відкритої третьої струни. Рекомендується перевірити точність настройки за допомогою октавних флажолетів у наступній послідовності:

– звучання флажолета на 12 ладу другої струни порівнюють зі звучанням ноти **ре** на п'ятому ладу першої струни;

– звучання флажолета на 12 ладу третьої струни порівнюють зі звучанням ноти **соль** на п'ятому ладу другої струни;

– звучання флажолета на 12 ладу четвертої струни порівнюють зі звучанням ноти **до** на п'ятому ладу третьої струни.

Удар (щипок) вниз позначається – ▣

Удар (щипок) вверх позначається – ▽

Вправа № 1

Вправа № 2

Вправа № 3

Вправа № 4

○ 1 2 3 2 1 ○ 3
▢ ∨ ▢ ∨ ▢ ∨ ▢ ∨

1 2 3 4 3 2 1 3 1 2 3 4 3 2 1 3 1 2 3 4 3 2 1 3 1 2 3 4 3 2 1 3 1 2 3 4 3 2 1 3

Вправа № 5

○ 1 2 3 2 1 ○ 3
▢ ∨ ▢ ∨ ▢ ∨ ▢ ∨

1 2 3 4 3 2 1 3 1 2 3 4 3 2 1 3 1 2 3 4 3 2 1 3 1 2 3 4 3 2 1 3 1 2 3 4 3 2 1 3

Вправа № 6 (гама ре мінор)

sul D

○ 1 2 3 1 2 3 4 3 2 1 3 2 1 ○

Вправа № 7 (гама ре мажор)

○ 1 2 3 1 2 3 4 3 2 1 3 2 1 ○

Вправа № 8 (гама соль мінор)

sul G

○ 1 2 3 1 2 3 4 3 2 1 3 2 1 ○

Вправа № 9 (гама соль мажор)

○ 1 2 3 1 2 3 4 3 2 1 3 2 1 ○

Вправа № 10 (гама ля мінор)

sul A

○ 1 2 3 1 2 3 4 3 2 1 3 2 1 ○

Вправа № 11 (гама ля мажор)

○ 1 2 3 1 2 3 4 3 2 1 3 2 1 ○

Вправа № 12 (гама до мінор)

sul C

Вправа № 13 (гама до мажор)

Вправа № 14 (гама до мажор у дві октави)

sul C *sul G* *sul D* *sul A*

Вправа № 15 (хроматична гама на другій струні)

sul D

Вправа № 16 (хроматична гама на третій струні)

sul G

Вправа № 17 (хроматична гама на першій струні)

sul A

Вправа № 18 (хроматична гама на четвертій струні)

sul C

Вправа № 19 (перший спосіб формування навичок гри тремоло)

Вправа № 20 (другий спосіб формування навичок гри тремоло)

Домра-тенор

Домра-тенор – інструмент удвічі більший від домри-прими тим самим значно поступається їй у технічному відношенні. Стрій тенора – *Мі* першої октави, *Ля* малої, *Ре* малої та *Соль* великої октави. Діапазон – від *Соль* великої октави до *Ля* другої октави. Прийоми звуковидобування ті ж самі, що й у домри-прими. Звуки нотуються у скрипковому ключі октавою вище. Можливе виконання музичного матеріалу подвійними нотами та акордами.

Роль в оркестрі – зазвичай при проведенні теми може виконувати її паралельно з примами, або підтримувати в терцію, сексту чи октаву. В акордовому супроводі доручаються партії 3-го і 4-го голосу, що значно збагачує його тембральне забарвлення. Може дублювати мелодію басового регістру. Разом з альтом може виконувати функцію педалі.

Настроювання домри-тенора починаємо з відкритої другої струни, що відповідає звучанню ноти *ля* малої октави. Першу струну настроюють за звучанням ноти *мі* на 7 ладу другої струни. Третю струну настроюють відповідно звучанню ноти *ля* малої октави, притискаючи її на 7 ладу. Четверту струну притискають на 7 ладу та настроюють відповідно до звучання відкритої третьої струни. Рекомендується перевірити точність настройки за допомогою октавних флажолетів у наступній послідовності:

- звучання флажолета на 12 ладу другої струни порівнюють зі звучанням ноти *ля* на п'ятому ладу першої струни;
- звучання флажолета на 12 ладу третьої струни порівнюють зі звучанням ноти *ре* на п'ятому ладу другої струни;
- звучання флажолета на 12 ладу четвертої струни порівнюють зі звучанням ноти *соль* на п'ятому ладу третьої струни.

Удар (щипок) вниз позначається – ▣

Удар (щипок) вверх позначається – ▽

Вправа № 1

Exercise 1 consists of four staves of music in 4/4 time. The first staff has a treble clef and a key signature of one flat. The music consists of eighth-note patterns with various rests and accents. Above the second, third, and fourth staves, there are vertical 'V' marks indicating accents on specific notes.

Вправа № 2

Exercise 2 consists of two staves of music in common time. The first staff has a treble clef and a key signature of one flat. The music consists of eighth-note patterns with various rests and accents. Above the first staff, there are fingerings (1, 2, 3, 2, 1, 3) and a circled '3'. Above the second staff, there are fingerings (1, 2, 3, 4, 3, 2, 1, 3) and a circled '3'.

Вправа № 3

Exercise 3 consists of two staves of music in common time. The first staff has a treble clef and a key signature of one flat. The music consists of eighth-note patterns with various rests and accents. Above the first staff, there are fingerings (1, 2, 3, 2, 1, 3) and a circled '3'. Above the second staff, there are fingerings (1, 2, 3, 4, 3, 2, 1, 3) and a circled '3'.

Вправа № 4

Exercise 4 consists of two staves of music in common time. The first staff has a treble clef and a key signature of one flat. The music consists of eighth-note patterns with various rests and accents. Above the first staff, there are fingerings (1, 2, 3, 2, 1, 3) and a circled '3'. Above the second staff, there are fingerings (1, 2, 3, 4, 3, 2, 1, 3) and a circled '3'.

Вправа № 5

○ 1 2 3 2 1 ○ 3
□ V □ V □ V □ V

1 2 3 4 3 2 1 3 1 2 3 4 3 2 1 3 1 2 3 4 3 2 1 3 1 2 3 4 3 2 1 3

Вправа № 6 (гама ля мінор)

sul A
○ 1 2 3 1 2 3 4 3 2 1 3 2 1 ○

Вправа № 7 (гама ля мажор)

○ 1 2 3 1 2 3 4 3 2 1 3 2 1 ○

Вправа № 8 (гама ре мінор)

sul D
○ 1 2 3 1 2 3 4 3 2 1 3 2 1 ○

Вправа № 9 (гама ре мажор)

○ 1 2 3 1 2 3 4 3 2 1 3 2 1 ○

Вправа № 10 (гама мі мінор)

sul E
○ 1 2 3 1 2 3 4 3 2 1 3 2 1 ○

Вправа № 11 (гама мі мажор)

○ 1 2 3 1 2 3 4 3 2 1 3 2 1 ○

Вправа № 12 (гама соль мінор)

sul G
○ 1 2 3 1 2 3 4 3 2 1 3 2 1 ○

Вправа № 13 (гама соль мажор)

Musical notation for Exercise 13, showing the C major scale on the first string. The notation is on a single staff with a treble clef and a common time signature. The scale is written as a sequence of eighth notes: C4, D4, E4, F4, G4, A4, B4, C5, B4, A4, G4, F4, E4, D4, C4. Fingering numbers 1-4 are placed above the notes. An open circle above the first note indicates an open string.

Вправа № 14 (гама соль мажор у дві октави)

Musical notation for Exercise 14, showing the C major scale in two octaves. It consists of two staves. The first staff contains the ascending scale from C4 to C5 with fingering 1-3-2-1-3-2-1-0 and sul G, sul D, sul A, sul E markings. The second staff contains the descending scale from C5 to C4 with fingering 4-3-2-1-4-3-2-1 and sul A, sul D, sul G markings.

Вправа № 15 (хроматична гама на другій струні)

Musical notation for Exercise 15, showing a chromatic scale on the second string. The notation is on a single staff with a treble clef and a common time signature. The scale is written as a sequence of eighth notes: C4, C#4, D4, D#4, E4, E#4, F4, F#4, G4, G#4, A4, A#4, B4, B#4, C5. Fingering numbers 1-3-4-1-2-3-4-1-2-3-4-1-2-3-4 are placed above the notes. A sul A marking is above the first note.

Вправа № 16 (хроматична гама на третій струні)

Musical notation for Exercise 16, showing a chromatic scale on the third string. The notation is on a single staff with a treble clef and a common time signature. The scale is written as a sequence of eighth notes: C4, C#4, D4, D#4, E4, E#4, F4, F#4, G4, G#4, A4, A#4, B4, B#4, C5. Fingering numbers 1-3-4-1-2-3-4-1-2-3-4-1-2-3-4 are placed above the notes. A sul D marking is above the first note.

Вправа № 17 (хроматична гама на першій струні)

Musical notation for Exercise 17, showing a chromatic scale on the first string. The notation is on a single staff with a treble clef and a common time signature. The scale is written as a sequence of eighth notes: C4, C#4, D4, D#4, E4, E#4, F4, F#4, G4, G#4, A4, A#4, B4, B#4, C5. Fingering numbers 1-3-4-1-2-3-4-1-2-3-4-1-2-3-4 are placed above the notes. A sul E marking is above the first note.

Вправа № 18 (хроматична гама на четвертій струні)

Musical notation for Exercise 18, showing a chromatic scale on the fourth string. The notation is on a single staff with a treble clef and a common time signature. The scale is written as a sequence of eighth notes: C4, C#4, D4, D#4, E4, E#4, F4, F#4, G4, G#4, A4, A#4, B4, B#4, C5. Fingering numbers 1-3-4-1-2-3-4-1-2-3-4-1-2-3-4 are placed above the notes. A sul G marking is above the first note.

Вправа № 19 (перший спосіб формування навичок гри тремоло)

Musical notation for Exercise 19, showing a tremolo technique. The notation is on a single staff with a treble clef and a 4/4 time signature. It consists of a sequence of eighth notes with a 'v' symbol above each note, indicating a tremolo effect.

Вправа № 20 (другий спосіб формування навичок гри тремоло)

Musical notation for Exercise 20, showing a tremolo technique. The notation is on a single staff with a treble clef and a 4/4 time signature. It consists of a sequence of eighth notes with a 'v' symbol above each note, indicating a tremolo effect.

Домра-бас

Домра-бас – за розмірами інструмент значно більший від вищезгаданих. Стрій баса – *Ля* малої октави, *Ре* малої, *Соль* великої та *До* великої октави. Діапазон – від *До* великої октави до *Ля* першої октави. Прийоми звуковидобування ті ж самі, що й у домри-прими. Звуки нотуються у басовому ключі. Можливе виконання подвійних нот та акордів усіма способами окрім тремоло.

Роль в оркестрі – виконання басового голосу в октаву з контрабасом, виконання педальних звуків, проведення мелодичної лінії у своєму діапазоні і остинатного баса та органного пункту.

Настроювання домри-бас розпочинаємо з відкритої першої струни, що відповідає звучанню ноти *ля* малої октави. Другу струну настроюють за звучанням ноти *ля* на 7 ладу. Третю струну настроюють відповідно звучанню ноти *ре* відкритої другої струни, притискаючи її на 7 ладу. Четверту струну притискають на 7 ладу і настроюють відповідно до звучання відкритої третьої струни. Рекомендується перевірити точність настройки за допомогою октавних флажолетів у наступній послідовності:

– звучання флажолета на 12 ладу другої струни порівнюють зі звучанням ноти *ре* на п'ятому ладу першої струни;

– звучання флажолета на 12 ладу третьої струни порівнюють зі звучанням ноти *соль* на п'ятому ладу другої струни;

– звучання флажолета на 12 ладу четвертої струни порівнюють зі звучанням ноти *до* на п'ятому ладу третьої струни.

Удар (щипок) вниз позначається – ▣

Удар (щипок) вверх позначається – ▽

Вправа № 1

The image shows a musical exercise for the double bass in 4/4 time, consisting of four staves. Each staff contains a sequence of notes with square symbols above them indicating the direction of the pick stroke (down or up). The notes are primarily eighth and sixteenth notes, with some rests. The exercise is divided into three measures by double bar lines.

Вправа № 2

Exercise 2 consists of two staves of music in bass clef, C major, and 4/4 time. The first staff contains four measures of music. The first measure has a whole note with fingerings 1, 2, 3, 2, 1, 3 above it. The second measure has a whole note with fingerings 1, 2, 3, 4, 3, 2, 1, 3 above it. The third measure has a whole note with fingerings 1, 2, 3, 4, 3, 2, 1, 3 above it. The fourth measure has a whole note with fingerings 1, 2, 3, 4, 3, 2, 1, 3 above it. The second staff contains five measures of music. The first measure has a whole note with fingerings 1, 2, 3, 4, 3, 2, 1, 3 above it. The second measure has a whole note with fingerings 1, 2, 3, 4, 3, 2, 1, 3 above it. The third measure has a whole note with fingerings 1, 2, 3, 4, 3, 2, 1, 3 above it. The fourth measure has a whole note with fingerings 1, 2, 3, 4, 3, 2, 1, 3 above it. The fifth measure has a whole note with fingerings 1, 2, 3, 2, 1, 3 above it.

Вправа № 3

Exercise 3 consists of two staves of music in bass clef, C major, and 4/4 time. The first staff contains four measures of music. The first measure has a whole note with fingerings 1, 2, 3, 2, 1, 3 above it. The second measure has a whole note with fingerings 1, 2, 3, 4, 3, 2, 1, 3 above it. The third measure has a whole note with fingerings 1, 2, 3, 4, 3, 2, 1, 3 above it. The fourth measure has a whole note with fingerings 1, 2, 3, 4, 3, 2, 1, 3 above it. The second staff contains five measures of music. The first measure has a whole note with fingerings 1, 2, 3, 4, 3, 2, 1, 3 above it. The second measure has a whole note with fingerings 1, 2, 3, 4, 3, 2, 1, 3 above it. The third measure has a whole note with fingerings 1, 2, 3, 4, 3, 2, 1, 3 above it. The fourth measure has a whole note with fingerings 1, 2, 3, 4, 3, 2, 1, 3 above it. The fifth measure has a whole note with fingerings 1, 2, 3, 2, 1, 3 above it.

Вправа № 4

Exercise 4 consists of two staves of music in bass clef, C major, and 4/4 time. The first staff contains four measures of music. The first measure has a whole note with fingerings 1, 2, 3, 2, 1, 3 above it. The second measure has a whole note with fingerings 1, 2, 3, 4, 3, 2, 1, 3 above it. The third measure has a whole note with fingerings 1, 2, 3, 4, 3, 2, 1, 3 above it. The fourth measure has a whole note with fingerings 1, 2, 3, 4, 3, 2, 1, 3 above it. The second staff contains five measures of music. The first measure has a whole note with fingerings 1, 2, 3, 4, 3, 2, 1, 3 above it. The second measure has a whole note with fingerings 1, 2, 3, 4, 3, 2, 1, 3 above it. The third measure has a whole note with fingerings 1, 2, 3, 4, 3, 2, 1, 3 above it. The fourth measure has a whole note with fingerings 1, 2, 3, 4, 3, 2, 1, 3 above it. The fifth measure has a whole note with fingerings 1, 2, 3, 2, 1, 3 above it.

Вправа № 5

Exercise 5 consists of two staves of music in bass clef, C major, and 4/4 time. The first staff contains four measures of music. The first measure has a whole note with fingerings 1, 2, 3, 2, 1, 3 above it. The second measure has a whole note with fingerings 1, 2, 3, 4, 3, 2, 1, 3 above it. The third measure has a whole note with fingerings 1, 2, 3, 4, 3, 2, 1, 3 above it. The fourth measure has a whole note with fingerings 1, 2, 3, 4, 3, 2, 1, 3 above it. The second staff contains five measures of music. The first measure has a whole note with fingerings 1, 2, 3, 4, 3, 2, 1, 3 above it. The second measure has a whole note with fingerings 1, 2, 3, 4, 3, 2, 1, 3 above it. The third measure has a whole note with fingerings 1, 2, 3, 4, 3, 2, 1, 3 above it. The fourth measure has a whole note with fingerings 1, 2, 3, 4, 3, 2, 1, 3 above it. The fifth measure has a whole note with fingerings 1, 2, 3, 2, 1, 3 above it.

Вправа № 6 (гама ре мінор)

Exercise 6 is a single staff of music in bass clef, D minor, and 4/4 time. It contains one measure of music with a whole note. The note sequence is D, E, F, G, A, B, A, G, F, E, D. Fingerings 1, 2, 3, 1, 2, 3, 4, 3, 2, 1, 3, 2, 1 are written above the notes. The instruction "sul D" is written above the first note.

Вправа № 7 (гама ре мажор)

Exercise 7 is a single staff of music in bass clef, D major, and 4/4 time. It contains one measure of music with a whole note. The note sequence is D, E, F#, G, A, B, A, G, F#, E, D. Fingerings 1, 2, 3, 1, 2, 3, 4, 3, 2, 1, 3, 2, 1 are written above the notes.

Вправа № 8 (гама соль мінор)

sul G

o 1 2 3 1 2 3 4 3 2 1 3 2 1 o

Вправа № 9 (гама соль мажор)

o 1 2 3 1 2 3 4 3 2 1 3 2 1 o

Вправа № 10 (гама ля мінор)

sul A

o 1 2 3 1 2 3 4 3 2 1 3 2 1 o

Вправа № 11 (гама ля мажор)

o 1 2 3 1 2 3 4 3 2 1 3 2 1 o

Вправа № 12 (гама до мінор)

sul C

o 1 2 3 1 2 3 4 3 2 1 3 2 1 o

Вправа № 13 (гама до мажор)

o 1 2 3 1 2 3 4 3 2 1 3 2 1 o

Вправа № 14 (гама до мажор на дві октави)

sul C *sul G* *sul D* *sul A*

o 1 2 3 o 1 2 3 o 1 2 3 o 1 2 1

sul D *sul G* *sul C*

4 3 2 1 4 3 2 1 4 3 2 1 o

Вправа № 15 (хроматична гама на другій струні)

sul D

o 1 2 3 4 1 2 3 4 1 2 3 4 3 2 1 4 3 2 1 o

Вправа № 16 (хроматична гама на третій струні)

Вправа № 17 (хроматична гама на першій струні)

Вправа № 18 (хроматична гама на четвертій струні)

Вправа № 19 (перший спосіб формування навичок гри тремоло)

Вправа № 20 (другий спосіб формування навичок гри тремоло)

Домра-контрабас

Домра-контрабас – найбільший за розміром інструмент з родини домрових. Через значну товщину грифа і широку мензуру, технічні можливості контрабаса досить обмежені. Стрій контрабаса – **Соль** великої октави, **Ре** великої, **Ля** контроктави та **Мі** контроктави. Максимальний діапазон – від **Мі** контроктави до **Соль** першої октави. Прийоми звуковидобування ті ж самі, що і у домри-прими. Звуки нотуються у басовому ключі октавою вище. Виконання подвійних нот та акордів в оркестровому виконавстві майже не практикується.

Роль в оркестрі – виконання партій низького баса, виконання самостійних партій, дублювання партії домри-баса октавою нижче, виконання педальних звуків, остинатного баса та органного пункту.

Настроювання домри-контрабас розпочинаємо з притискання першої струни на другому ладу, що відповідає звучанню ноти **ля** великої октави. Другу струну настроюють по звучанню ноти **соль** на п'ятому ладу. Третю струну настроюють відповідно звучанню ноти **ре** відкритої другої струни, притискаючи її

на п'ятому ладу. Четверту струну притискають на 5 ладу і настроюють у відповідності до звучання відкритої третьої струни. Рекомендується перевірити точність настройки за допомогою октавних флажолетів у наступній послідовності:

– звучання флажолета на 12 ладу другої струни порівнюють зі звучанням ноти **ре** на сьомому ладу першої струни;

– звучання флажолета на 12 ладу третьої струни порівнюють зі звучанням ноти **ля** на сьомому ладу другої струни;

– звучання флажолета на 12 ладу четвертої струни порівнюють зі звучанням ноти **мі** на сьомому ладу третьої струни.

Удар (щипок) вниз позначається – ▣

Удар (щипок) вверх позначається – ▽

Вправа № 1

Вправа № 2

Вправа № 3

Вправа № 11 (гама соль мажор)

Exercise 11: C major scale in bass clef. The scale is written in a single line with a treble clef. The notes are C, D, E, F, G, A, B, C, B, A, G, F, E, D, C. Fingering numbers 1-4 are placed above the notes. The piece ends with a whole note C.

Вправа № 12 (гама мі мінор)

Exercise 12: D minor scale in bass clef. The scale is written in a single line with a treble clef. The notes are D, E, F, G, A, B, C, D, C, B, A, G, F, E, D. Fingering numbers 1-4 are placed above the notes. The piece starts with a whole note D and ends with a whole note D.

Вправа № 13 (гама мі мажор)

Exercise 13: E major scale in bass clef. The scale is written in a single line with a treble clef. The notes are E, F#, G#, A, B, C#, D, E, D, C#, B, A, G#, F#, E. Fingering numbers 1-4 are placed above the notes. The piece starts with a whole note E and ends with a whole note E.

Вправа № 14 (гама мі мінор у дві октави)

Exercise 14: D minor scale in two octaves in bass clef. The scale is written in two lines with a treble clef. The notes are D, E, F, G, A, B, C, D, C, B, A, G, F, E, D, C, B, A, G, F, E, D. Fingering numbers 1-4 are placed above the notes. The piece starts with a whole note D and ends with a whole note D. Natural signs are placed above the notes in the second octave.

Вправа № 15 (хроматична гама на другій струні)

Exercise 15: Chromatic scale on the second string in bass clef. The scale is written in a single line with a treble clef. The notes are D, D#, E, E#, F, F#, G, G#, A, A#, B, B#, C, C#, D. Fingering numbers 1-4 are placed above the notes. The piece starts with a whole note D and ends with a whole note D.

Вправа № 16 (хроматична гама на третій струні)

Exercise 16: Chromatic scale on the third string in bass clef. The scale is written in a single line with a treble clef. The notes are E, E#, F, F#, G, G#, A, A#, B, B#, C, C#, D, D#, E. Fingering numbers 1-4 are placed above the notes. The piece starts with a whole note E and ends with a whole note E.

Вправа № 17 (хроматична гама на першій струні)

Exercise 17: Chromatic scale on the first string in bass clef. The scale is written in a single line with a treble clef. The notes are F, F#, G, G#, A, A#, B, B#, C, C#, D, D#, E, E#, F. Fingering numbers 1-4 are placed above the notes. The piece starts with a whole note F and ends with a whole note F.

Вправа № 18 (хроматична гама на четвертій струні)

Exercise 18: Chromatic scale on the fourth string in bass clef. The scale is written in a single line with a treble clef. The notes are G, G#, A, A#, B, B#, C, C#, D, D#, E, E#, F, F#, G. Fingering numbers 1-4 are placed above the notes. The piece starts with a whole note G and ends with a whole note G.

Вправа № 19 (перший спосіб формування навичок гри тремоло)

Вправа № 20 (другий спосіб формування навичок гри тремоло)

IV. ЕТИКА ОРКЕСТРОВИХ ВЗАЄМОВІДНОСИН

У колективному музикуванні створення здорового психологічного клімату є однією з першочергових умов. Майбутнім оркестрантам необхідно звернути увагу на розвиток власних психологічних якостей, а саме:

- психологічної готовності і бажання пристосовувати своє виконання до гри партнерів;

- уміння регулювати свої дії в ансамблі (впевнено та вчасно вступати, адекватно реагувати на всі зауваження педагога або диригента, адекватно реагувати на всі нюанси в процесі музикування, та ін.);

- уміння спілкуватися з партнерами, налагоджувати особисті і творчі стосунки.

Роль спілкування в колективі зростає до рівня духовних, особистих взаємин. Окрім розвитку професійних музичних умінь і навичок, гра в ансамблі не меншою мірою вчить розуміти партнера, прислуховуватись до нього, що призводить до розвитку почуття взаєморозуміння, взаємної підтримки, взаємоповаги.

В зв'язку з цим ми вважаємо за доцільне запропонувати студентам Кодекс етики оркестранта. Його застосування, на наш погляд, дозволить значно швидше «ввійти» до колективу, полегшити взаєморозуміння партнерів у контексті творчих контактів і успішно вирішувати різноманітні завдання, що постають перед ними.

Кодекс етики оркестранта

1. Один за всіх – і всі за одного. Успіх колективу – мій успіх!
2. Стався до іншого так, як би ти хотів, щоб ставились до тебе.
3. Постійно вдосконалюй свою виконавську майстерність. Ретельно вчи свою партію і не затримуй роботу всього колективу.
4. Ніколи не запізнюйся на репетиції.
5. Працюй на репетиціях на повну силу. Не халтур і не спи – поганий приклад заразний.
6. Уважно слухай зауваження диригента, які адресовано не тільки тобі, а й іншим.
7. Будь тактовним. Не смійся над тими, у кого щось не виходить. З тобою може трапитись те саме.
8. Ніколи не вступай у суперечки! Це – погана звичка. Будь ввічливим та дружлюбним.
9. Навчись слухати, тоді інші будуть слухати тебе.
10. Намагайся завжди прийти на допомогу партнеру, ніколи його не підводь.
11. Залишай вдома поганий настрій. Заражай інших оптимізмом і бажанням працювати.
12. Ретельно готуйся до виступу. Завчасно приходь перед виступом. Ніколи не сій паніку в колективі.
13. Насолоджуйся спільним музикуванням, творчим спілкуванням, цінуй їх – це допоможе тобі стати гарним музикантом і людиною.

V. МЕТОДИЧНІ ПРИЙОМИ ДЛЯ РОЗВИТКУ УМІННЯ УНІСОННО-АНСАМБЛЕВОГО ВИКОНАННЯ

Дисципліна «Оркестровий клас» передбачає застосування двох форм навчання: групову та заняття з повним складом. Яка форма роботи вибирається на певному етапі залежить від різних об'єктивних умов: від ступеня володіння студентами навичками та прийомами гри на інструменті, від складності твору, що вивчається та від упевненості виконання студентами своїх партій.

Основною формою навчання на початковому етапі є групове заняття, на якому студенти опановують та закріплюють теоретичні і практичні навички ансамблевого виконавства, знайомляться з тембральним забарвленням інструментів, проявляють і реалізують творчі здібності. Тому, в подальшому ми розглядаємо тільки групову форму навчання і в тексті це позначається як ансамблеве музикування.

Ансамблеве музикування базується на рівні виконавського контакту, а саме: узгодженості взаємодії партнерів та синхронності звучання, яка є результатом найважливіших якостей ансамблю – єдиного розуміння і відчуття партнерами темпу і ритмічного пульсу твору. Синхронність ансамблевого звучання – це збіг з граничною точністю найдрібніших тривалостей (звуків або пауз) у всіх виконавців.

Починаючи з перших занять, колективу необхідно звертати увагу на координацію дій партнерів, а саме:

- синхронність під час взяття звуку;
- динамічної рівності в звучанні;
- єдності штрихів і аплікатури;
- напрацювання уміння вести і передавати мелодичну лінію від партії до партії;
- виховувати відчуття єдиної ритмічної пульсації;
- синхронність під час зняття звуку.

Недостатня відповідність і узгодженість дій виконавців-ансамблістів в області метро-ритму і темпу – найбільш виразно проявляється в ансамблевому виконанні. Оскільки всі тимчасові початки музики – ритм, метр і темп – є тісно пов'язані між собою, а зміни в одному з них позначаються на виразних властивостях іншого, доцільно розглядати всі тимчасові процеси в ансамблевому виконавстві в їх безпосередньому взаємозв'язку й органічній єдності. Виходячи з вищесказаного, впливає висновок про важливість першочергового напрацювання у ансамблістів метро-ритмічної і темпової координації. Враховуючи початковий рівень володіння студентами інструментом, ми вважали за доцільне використовувати запропоновані вправи з оволодіння виконавськими навичками і для унісонного ансамблевого музикування (*див. розділ III*). З цією метою можуть бути рекомендовані наступні методичні прийоми:

- всі ансамблісти повинні простукати спочатку поперемінно (по партіям), а потім спільно ритмічний малюнок музичного твору (або вправи), щоб відчувати ритмічну пульсацію і впорядкувати тимчасову організацію (створити ритмічний ансамбль);

- одні з ансамблістів грають свою партію, а інші – простукують ритмічний малюнок своєї партії (також можливі різні комбінації зі зміною ролей партнерів);

- педагог грає з ансамблістами, беручи на себе функції і роль диригента, ритмічно і темпо-організуючу роль виконання;

- виконавці по черзі рахують вголос;

- у процесі репетицій вибрати єдине для всіх партнерів ритмічне акцентування різних ритмічних фігур і ритмічних малюнків (єдине ритмоінтонування – однакове уявлення партнерами ритмозмістовних акцентів у схожих ритмічних структурах);

- у виробленні єдиного темпу й узгодженні різних тривалостей усередині фактури за орієнтир необхідно брати більш дрібні тривалості і далі поступово переходити до більш великих;

- виконуючи більш тривалості, треба згадувати рух тривалостей дрібніших, що входять до складу цих великих тривалостей, щоб упорядкувати процес тимчасової організації та відповідності вертикалі в ансамблі;

- програвання ансамблевого твору в різних темпах: від повільного до швидкого, координуючи різні темпи з метою вдосконалення навичок виконання, досягнення найбільшої ритмічної і темпової узгодженості;

- єдине витримування і вираховування пауз в ансамблевій партитурі;

- активно використовувати показ педагогом різних ансамблевих партій з метою усунення метро-ритмічних або темпових недоліків (неточностей) виконання, оскільки з боку більш наочно постає власна помилка і швидше доходить до свідомості студентів; іноді педагогом може бути застосований прийом деякого перебільшення допущеної неточності виконавців з метою більш рельєфного, наочного показу і розуміння ними своєї помилки;

- з метою встановлення єдиного темпу для всіх учасників у процесі репетицій перед початком гри необхідно прорахувати один-два порожніх такти (у процесі репетицій це повинен робити по черзі кожен учасник ансамблю);

- перед початком виконання в процесі репетицій (та й у процесі концертного виконання також) один з учасників ансамблю може мало помітними рухами простукати два такти, щоб це бачили всі учасники ансамблю, таким чином задаючи ритмічну пульсацію, загальну для всіх ансамблістів;

- для досягнення найбільшої метро-ритмічної узгодженості у виконанні корисно дуже точно прораховувати спочатку вголос, а потім про себе всі тривалості, використовуючи коротку паузу перед наступною тривалістю або перед початком наступного такту за рахунок незначного укорочення попередньої тривалості, точним диригентським жестом показуючи всі зняття цих тривалостей (так звана пауза на і);

- упорядкування вертикалі на початку твору при одночасному взятті звуку можливо за допомогою диригентського показу кистьовим рухом (так званого кистьового дихання); найбільш надійним способом поряд з жестом є взяття дихання (в прямому сенсі – вдих), що застосовується одночасно з диригентським з жестом;

- на репетиції педагог може диригувати при одночасному вступі партнерів, показуючи затакт; потім ансамблісти вчать робити його самостійно, без диригентського жесту педагога;

- упорядкування вертикалі в кінці твору при одночасному знятті звуку можливо завдяки точному прорахуванню тривалостей і спільної домовленості про те, скільки (до якого рахунку) буде тягтися заключний акорд (наприклад, у разі фермати);

- у відпрацюванні різного роду ритмічних малюнків і ритмічних формул користь може принести такий прийом, як підтекстовка;

- зміни темпу (*accelerando* і *ritardando*) під час виконання ансамблевого твору повинні відрізнятися заощадливістю, відпрацьованістю, має бути завчасно відрегульовано і міцно відпрацьовано в процесі спільної роботи.

VI. ВПРАВИ ДЛЯ АНСАМБЛЕВОГО МУЗИКУВАННЯ

Даний розділ побудовано на матеріалі музичних творів у партитурному викладенні з метою наглядного ознайомлення студентів з організацією оркестрової фактури.

Іспанський танок

Жваво

з балету "Лебедине озеро" (фрагмент)

П. І. Чайковський

Д(К) I
Д(К) II
Д(К) А
Д(К) Т
Бас Кб.

Д I
Д II
А
Т
Бас Кб.

Д I
Д II
А
Т
Бас Кб.

Танок Басків

(фрагмент)

Б. Асаф'єв

Жваво

Музична партитура першого системного фрагменту. Вона складається з п'яти нотних ліній: Д(К) I, Д(К) II, Д(К) А, Д(К) Т та Бас Кб. Темпозначення "Жваво" та динамічне позначення "f" (форте) вказані на початку. Ритм 3/4. Кожен такт містить певні ритмічні фігури, що повторюються в наступних тактах.

Музична партитура другого системного фрагменту, що починається з номером 6. Вона складається з п'яти нотних ліній: Д I, Д II, А, Т та Бас Кб. Ритм і динаміка зберігаються з попереднього фрагменту.

Музична партитура третього системного фрагменту, що починається з номером 11. Вона складається з п'яти нотних ліній: Д I, Д II, А, Т та Бас Кб. Ритм і динаміка зберігаються з попереднього фрагменту. Фрагмент закінчується на чотирьох тактах, після чого є паузи в деяких лініях.

Екзотичний танок

(фрагмент)

М. Шумський

Рухливо

біля підставки

Музична партитура першого системного фрагменту. Вона складається з п'яти голосів: Д(К) I, Д(К) II, Д(К) А, Д(К) Т та Бас Кб. Ключовий знак: два бемоль (B, E-flat). Темп: Рухливо. Динаміка: *p*. Текст: *біля підставки*. Ритм: 3/4. Партитура починається з нотного знамення і містить п'ять тактів музики.

Музична партитура другого системного фрагменту, починаючи з такту 6. Вона складається з п'яти голосів: Д I, Д II, А, Т та Бас Кб. Ключовий знак: два бемоль (B, E-flat). Темп: Рухливо. Динаміка: *p*. Ритм: 3/4. Партитура починається з нотного знамення і містить п'ять тактів музики.

Музична партитура третього системного фрагменту, починаючи з такту 11. Вона складається з п'яти голосів: Д I, Д II, А, Т та Бас Кб. Ключовий знак: два бемоль (B, E-flat). Темп: Рухливо. Динаміка: *p*. Ритм: 3/4. Партитура починається з нотного знамення і містить п'ять тактів музики.

Мелодія

Повільно

(фрагмент)

М. Скорик

Музична партитура першого системного фрагменту. Вона складається з шести голосів: Д(К) I, Д(К) II, Д(К) А, Д(К) Т, Бас і Кб. Темп позначено як 'Повільно'. Динаміка починається з *p* і змінюється на *mf* у другій частині фрагменту. Зміни темпу та динаміки позначені на нотах.

Музична партитура другого системного фрагменту, що починається з такту 6. Динаміка виступає у вигляді *mp*. Зміни темпу та динаміки позначені на нотах.

Музична партитура третього системного фрагменту, що починається з такту 11. Динаміка виступає у вигляді *mf*. Зміни темпу та динаміки позначені на нотах.

Зоре моя вечірняя

Повільно

(фрагмент)

Муз. Г. Гладкого, сл. Т. Шевченка

Музыкальный фрагмент, первый системный блок. Включает партитуры для инструментов Д(К) I, Д(К) II, Д(К) А, Д(К) Т, Бас и Кб. Темп обозначен как 'Повільно', динамикой — *p*. Музыка записана в тональности ми-бемоль мажор (два бемоля) и ритме 4/4. В этом блоке все инструменты играют в основном нотами с точкой (дольными нотами).

Музыкальный фрагмент, второй системный блок. Включает партитуры для инструментов Д I, Д II, А, Т, Бас и Кб. Музыка начинается с такта 6. В этом блоке появляются тремоло (тр) на инструментах Д I, Д II, А, Т и Бас. Динамика остается *p*.

Музыкальный фрагмент, третий системный блок. Включает партитуры для инструментов Д I, Д II, А, Т, Бас и Кб. Музыка начинается с такта 11. В этом блоке инструменты Д I и Д II играют более активные мелодические линии, А и Т продолжают тремоло. Динамика остается *p*.

Думи мої

Слова Т. Шевченка

(фрагмент)

Мел. К. Борисюка, обр. С. Орфєєва

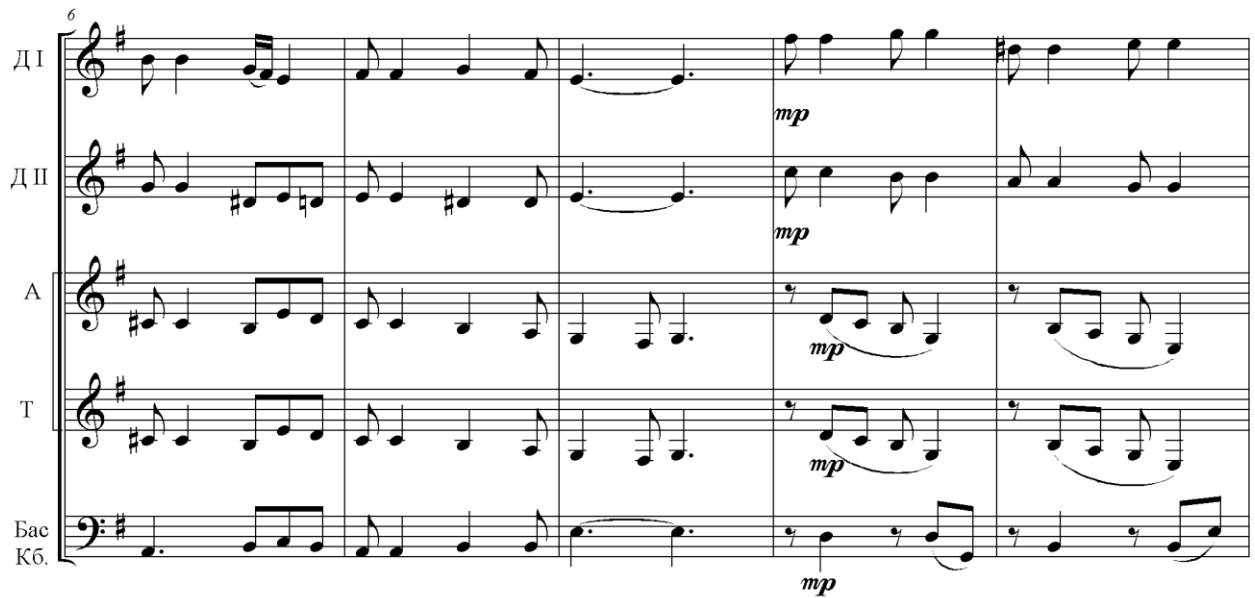
Музична партитура для голосів та бас-контрабаса. Значення динамічних позначень: *pp* (pianissimo).

Голоси: Д(К) I, Д(К) II, Д(К) А, Д(К) Т. Бас: Бас Кб.

Музична партитура для голосів та бас-контрабаса. Значення динамічних позначень: *mp* (mezzo-piano).

Голоси: Д I, Д II, А, Т. Бас: Бас Кб.

Музична партитура для голосів та бас-контрабаса. Значення динамічних позначень: *mp* (mezzo-piano), *pp* (pianissimo), *rit.* (ritardando).

Голоси: Д I, Д II, А, Т. Бас: Бас Кб.

Хмари Гренади

Moderato

accel. (фрагмент)

А. Білошицький

Музична партитура першого системного фрагменту. Вона складається з п'яти голосів: Д(К) I, Д(К) II, Д(К) А, Д(К) Т та Бас Кб. Темп позначено як Moderato, а наступний фрагмент — як accel. (фрагмент). Динаміка починається з forte (f) і змінюється на accel. (прискорення). Ключовий підпис: Д(К) I, Д(К) II, Д(К) А, Д(К) Т, Бас Кб.

Музична партитура другого системного фрагменту, починаючи з такту 6. Вона складається з п'яти голосів: Д I, Д II, А, Т та Бас Кб. Динаміка позначена як fortissimo (ff). Ключовий підпис: Д I, Д II, А, Т, Бас Кб.

Музична партитура третього системного фрагменту, починаючи з такту 11. Вона складається з п'яти голосів: Д I, Д II, А, Т та Бас Кб. Ключовий підпис: Д I, Д II, А, Т, Бас Кб.

Молдаваночка

(фрагмент)

О. Білаш

Рухливо

Музична партитура першого системного запису. Включає партії для Д(К) I, Д(К) II, Д(К) А, Д(К) Т та Бас Кб. Темпозначення: *mf* для голосів, *mp* для А і Т, *f* для басу. Ключовий знак: один бемоль. Ритмічний знак: *c*.

Музична партитура другого системного запису. Включає партії для Д I, Д II, А, Т та Бас Кб. Темпозначення: *mf* для голосів, *f* для басу. Ключовий знак: один бемоль. Ритмічний знак: *c*. Знак *5* вказує на п'яту мінування.

Музична партитура третього системного запису. Включає партії для Д I, Д II, А, Т та Бас Кб. Темпозначення: *mf* для голосів, *f* для басу. Ключовий знак: один бемоль. Ритмічний знак: *c*. Знак *9* вказує на дев'яту мінування.

Ватра

(фрагмент)

В. Матвійчук

Швидко

Музична партитура першого системного фрагменту. Вона складається з п'яти голосів: Д(К) I, Д(К) II, Д(К) А, Д(К) Т та Бас Кб. Темп позначено як "Швидко". Ключова підписує дві бемольні ноти (Bb, Eb), а ритм — це такт "с". Динамічний позначення "f" (форте) вказує на початку кожного голосу. Музика складається з чотирьох тактів, де перші три такти мають ідентичні мелодії в верхніх голосів, а четвертий такт містить варіації мелодій.

Музична партитура другого системного фрагменту, що починається з такту 5. Він складається з п'яти голосів: Д I, Д II, А, Т та Бас Кб. Над першим тактом вказано "1.", що означає першу редакцію. Музика складається з чотирьох тактів, що закінчуються подвійними крапками, що вказує на повторення. Мелодії в голосів Д I, Д II та А є ідентичними, а в голосів Т та Бас Кб. є варіаціями.

Музична партитура третього системного фрагменту, що починається з такту 9. Він складається з п'яти голосів: Д I, Д II, А, Т та Бас Кб. Над першим тактом вказано "2.", що означає другу редакцію. У цьому фрагменті є зміни в мелодії голосів Д I, Д II та А порівняно з першою редакцією, зокрема в другому такті, де вказано бемольні ноти (b). Музика складається з чотирьох тактів, що закінчуються подвійними крапками.

Угорський танок № 5

Швидко

(фрагмент)

Й. Брамс

First system of the musical score, measures 1-5. The score is for a piano and consists of five staves: Д(К) I, Д(К) II, Д(К) А, Д(К) Т, and Бас Кб. The key signature has two flats (B-flat and E-flat), and the time signature is 2/4. Dynamics include *f* (forte) for the first two staves and *mf* (mezzo-forte) for the last three staves.

Second system of the musical score, measures 6-10. The score continues with five staves. Dynamics include *ff* (fortissimo) for the first three staves and *f* (forte) for the last two staves.

Third system of the musical score, measures 11-15. The score continues with five staves. Dynamics include *p* (piano) for the first three staves and *sfz* (sforzando) for the last two staves.

Персидський марш

(фрагмент)

Швидко

Й. Штраус

First system of the musical score, measures 1-6. It features five staves: four for woodwinds (D(K) I, D(K) II, D(K) A, D(K) T) and one for Bass (Бас Кб.). The woodwinds play a melodic line with eighth-note patterns and slurs, while the bass provides a steady accompaniment of quarter notes. The tempo is marked 'Швидко' (Allegro) and the composer is 'Й. Штраус'.

Second system of the musical score, measures 7-12. The woodwinds continue their melodic line, with some notes marked with accents (>). The bass part remains consistent with the first system. The system concludes with a double bar line.

Third system of the musical score, measures 13-18. The woodwinds play a more complex melodic line with slurs and accents. The bass part continues with quarter notes. The system concludes with a double bar line.

Адажіо

Повільно

(фрагмент)

Т. Альбіні

First system of the musical score, measures 1-7. The score is for a string quartet (Violin I, Violin II, Viola, Violoncello) and a double bass. The key signature is two flats (B-flat and E-flat), and the time signature is 3/4. The first violin part (Д(К) I) begins with a *tr* marking. The second violin part (Д(К) II) has a *tr* marking starting in measure 2. The viola part (Д(К) А) and cello part (Д(К) Т) also have *tr* markings. The double bass part (Бас Кб.) provides a steady bass line. Trills and triplets are indicated in measures 5 and 7.

Second system of the musical score, measures 8-14. The first violin part (Д I) has a *tr* marking in measure 8. The second violin part (Д II) has a *tr* marking in measure 8 and a *div.* marking in measure 11. The viola part (А) and cello part (Т) have *tr* markings in measure 11. The double bass part (Бас Кб.) continues the bass line. Trills and triplets are indicated in measures 8 and 11.

Third system of the musical score, measures 15-19. The first violin part (Д I) and second violin part (Д II) have *tr* markings in measure 15. The viola part (А) and cello part (Т) have *tr* markings in measure 15. The double bass part (Бас Кб.) continues the bass line. Trills and triplets are indicated in measures 15 and 17.

VII. НОТНІ ДОДАТКИ

Домра I

Д(К) 1

RADEZKY MARS

У темпі маршу

Й. Штраус

ff

p

7

13

19

25

31

37

43

49

55

68

74

80

1

2

3

4

5

6

f

mp

ff

TRIO

1. 8

2.

1.

2.

Д(К)1

Увертюра

В. Дашкевич

Урочисто

f *sf* *f*

sf

1 *mp* 2

sf

sf

3 *ff* *ff* *p*

4 *f*

5 *f*

ff

Д(К) 1

Хмари Гренади

А. Білошицький

Повільно 12

pp

17

22 *accel.*

pp

28 *rit.* *accel.*

f

33

38 *ff*

44 *dim.* 11

60 7

p

72 *pizz*

78

Д(К) 1

Персидський марш

Й. Штраус

У темпі маршу

4 **1**

p

10 **2**

p

16 **3**

f

21 **4**

ff

26

32 **5**

38 *Fine* **6** *Trio*

p

43

48 **7**

f *ff*

54

58 *D.C. al Fine*

Д(К) 1

ТАНОК з опери Фауст

Ж. Бізе

Рухливо 2

p *f*

7

13

p

22

31

mf

40

48

p

57

66

f

72

ff

79

Д(К) 1

Oblivion

Astor Piazzolla

Повільно

p

7 1

p

13

19 2

25 3 *f*

31 4 *mf*

37

43 5

49 6

55 7

61 *p*

67

Д(К) 1

Чардаш

В. Монті

Повільно

ff

1

p

7

13

2

19

3

Швидко

8

33

4

8

pp

47

5

54

Повільно

f

61

p

68

6

8

pp

rosso accel.

83

7

Швидко

9

f

99

8

7

ff

cresc.

113

ff

Д(К) 1

Дивлюсь я на небо

Слова М. Петренка

Муз. народна, обр. В. Заремби

Повільно

1

5 *f* 4

12 2

16

20 1. 2.

Detailed description: This is a musical score for a piece titled 'Дивлюсь я на небо'. It is in 3/4 time and features a key signature of two flats (B-flat and E-flat). The score is written on a single treble clef staff. It begins with a first ending bracket labeled '1' at the end of the first line. The second line starts at measure 5 and includes a dynamic marking of *f* and a '4' above the staff. The third line starts at measure 12 and includes a second ending bracket labeled '2'. The fourth line starts at measure 16. The fifth line starts at measure 20 and includes first and second endings labeled '1.' and '2.' respectively. The piece concludes with a double bar line.

Д(К) 1

Молдаваночка

О. Білаш

Рухливо

1

trp

5

9 2

13 3

17 1, 2. 3. *sf*

Detailed description: This is a musical score for a piece titled 'Молдаваночка'. It is in 2/4 time and features a key signature of one flat (B-flat). The score is written on a single treble clef staff. It begins with a first ending bracket labeled '1'. The second line starts at measure 5 and includes a dynamic marking of *trp*. The third line starts at measure 9 and includes a second ending bracket labeled '2'. The fourth line starts at measure 13 and includes a dynamic marking of *f* and a third ending bracket labeled '3'. The fifth line starts at measure 17 and includes first, second, and third endings labeled '1, 2.', '3.', and '3.' respectively. The piece concludes with a double bar line and a dynamic marking of *sf*.

Д(К) 1

Зоре моя вечірняя

Повільно

Муз. Г. Гладкого, сл. Т. Шевченка

Musical score for 'Зоре моя вечірняя' in G major, 4/4 time. The score consists of four staves. The first staff begins with a treble clef, a key signature of one flat (F major), and a 4/4 time signature. It starts with a repeat sign and a first ending bracket labeled '1'. Dynamics include *tr* (trill) and *p* (piano). The second staff continues the melody with a second ending bracket labeled '2'. The third and fourth staves complete the piece with various melodic lines and a final double bar line.

Д(К) 1

Над горою місяць повен

Вільний темп

Муз. О. Білаша, сл. С. Пушика

Musical score for 'Над горою місяць повен' in G major, common time. The score consists of five staves. The first staff begins with a treble clef, a key signature of one flat (F major), and a common time signature. It starts with a first ending bracket labeled '1'. Dynamics include *f* (forte). The second staff continues the melody with a *rit.* (ritardando) marking and a second ending bracket labeled '2'. The third staff continues with a *a tempo* marking and a third ending bracket labeled '3'. The fourth and fifth staves complete the piece with various melodic lines and a final double bar line.

Д(К) 1

Думи мої

Слова Т. Шевченка

Мел. К. Борисюка, обр. С. Орфєєва

Moderato

The musical score for 'Думи мої' is written in treble clef with a key signature of one sharp (F#) and a 6/8 time signature. It consists of four staves of music. The first staff starts at measure 1 with a forte (*f*) dynamic and includes a first ending bracket labeled '1' at measure 5. The second staff continues from measure 6. The third staff starts at measure 11 with a mezzo-piano (*mp*) dynamic and includes a second ending bracket labeled '2' at measure 14. The fourth staff starts at measure 16 with a mezzo-piano (*mp*) dynamic, includes a ritardando (*rit.*) marking, and ends with a piano-piano (*pp*) dynamic.

Д(К) 1

Нащо мені чорні брови

Слова Т. Шевченка

Мел. Д. Бонковського, обр. Л. Кауфмана

Allegretto

Moderato

The musical score for 'Нащо мені чорні брови' is written in treble clef with a key signature of three flats (Bb, Eb, Ab) and a 2/4 time signature. It consists of four staves of music. The first staff starts at measure 1 with a forte (*f*) dynamic and includes a first ending bracket labeled '1' at measure 5. The second staff starts at measure 9 with a mezzo-forte (*sf*) dynamic and includes a second ending bracket labeled '2' at measure 12. The third staff starts at measure 20 with a mezzo-forte (*sf*) dynamic and includes a third ending bracket labeled '3' at measure 23. The fourth staff starts at measure 29 with a forte (*f*) dynamic and includes a fourth ending bracket labeled '2' at measure 32. The score concludes with a mezzo-forte (*sf*) dynamic.

Д(К) 1

МЕЛОДІЯ

М. Скорик

Помірно

Staff 1: Treble clef, 4/4 time signature. Notes: quarter, quarter, quarter, quarter, quarter, quarter, quarter, quarter. Dynamics: *p*, *mf*.

Staff 2: Treble clef, 3/4 time signature. Notes: quarter, quarter, quarter, quarter, quarter, quarter, quarter, quarter. Dynamics: *dim.*, *mp*. Boxed number 1 above the staff.

Staff 3: Treble clef, 4/4 time signature. Notes: quarter, quarter, quarter, quarter, quarter, quarter, quarter, quarter. Dynamics: *mf*, *dim.*, *p*, *poco cresc.* Boxed number 2 above the staff.

Staff 4: Treble clef, 4/4 time signature. Notes: quarter, quarter, quarter, quarter, quarter, quarter, quarter, quarter. Dynamics: *rit.*, *a tempo*, *f*. Boxed number 3 above the staff.

Staff 5: Treble clef, 4/4 time signature. Notes: quarter, quarter, quarter, quarter, quarter, quarter, quarter, quarter. Dynamics: *f*.

Staff 6: Treble clef, 3/4 time signature. Notes: quarter, quarter, quarter, quarter, quarter, quarter, quarter, quarter. Dynamics: *p*, *poco cresc.* Boxed number 4 above the staff.

Staff 7: Treble clef, 4/4 time signature. Notes: quarter, quarter, quarter, quarter, quarter, quarter, quarter, quarter. Dynamics: *rit.*, *a tempo*, *f*. Boxed number 5 above the staff.

Staff 8: Treble clef, 4/4 time signature. Notes: quarter, quarter, quarter, quarter, quarter, quarter, quarter, quarter.

Staff 9: Treble clef, 3/4 time signature. Notes: quarter, quarter, quarter, quarter, quarter, quarter, quarter, quarter. Dynamics: *rit.*, *p*.

Домра II

Д(К) 2

RADETZKY MARS

Й. Штраус

У темпі маршу

ff

p

f

mp

f

p

f

ff

1. 8 2.

1. 2.

Д(К) 2

Увертюра

В. Дашкевич

Урочито

1 *f* *sf*

6 *sf*

11 *mp* 1 2

16 *sf*

21 *sf*

26 3 *ff* *ff* *p*

32

37 4 *mp*

43 5 *f*

48 *sf*

52

55 *ff*

Д(К) 2

Хмари Гренади

А. Білошицький

Повільно

8 *pp*

16

24 *accel.* *pp* *rit.*

31 *accel.* *f*

36 *ff*

41 *dim.*

47

55 *pp*

63

71 *pizz*

77 *p*

Д(К) 2

Персидський марш

Й. Штраус

У темпі маршу
4

1

9

2

15

3

20

ff

25

4

31

5

36

Fine

41

6 Trio

46

7

51

ff

56

D.C. al Fine

Д(К) 2

ТАНОК з опери Фауст

Ж. Бізе

Рухливо

6 *p* *f*

12 1 *p*

20

28 2 *mf*

36

44 3 *p*

52 4

60

68 5 *f*

73

81 *ff*

Д(К) 2

Oblivion

Astor Piazzolla

Повільно

The musical score for "Oblivion" by Astor Piazzolla is presented in a single system with 11 staves. The piece is in 4/4 time and the key signature has two flats (B-flat and E-flat). The tempo is marked "Повільно" (Ad libitum). The score begins with a piano (*p*) dynamic and features a series of eighth-note patterns. A first ending bracket labeled "1" spans measures 7 through 11. The music continues with a piano (*p*) dynamic. A second ending bracket labeled "2" spans measures 19 through 25. A third ending bracket labeled "3" spans measures 26 through 31, featuring a forte (*f*) dynamic and a triplet of eighth notes. A fourth ending bracket labeled "4" spans measures 32 through 37, featuring a mezzo-forte (*mf*) dynamic and a triplet of eighth notes. A fifth ending bracket labeled "5" spans measures 38 through 43. The score continues with eighth-note patterns. A sixth ending bracket labeled "6" spans measures 49 through 53. A seventh ending bracket labeled "7" spans measures 54 through 60. The piece concludes with a piano (*p*) dynamic and a final melodic phrase.

Д(К) 2

Чардаш

В. Монті

Повільно

ff

1

7

13

2

mf

19

3

Швидко

8

mp

33

4

8

pp

47

5

54

Повільно

f

61

p

68

6

rosso accel.

8

pp

83

7

Швидко

9

f

99

8

7

ff

cresc.

113

ff

Д(К) 2

Дивлюсь я на небо

Слова М. Петренка

Муз. народна, обр. В. Заремби

Повільно 1

5 *f* 4

12 2

16

20 1. 2.

Detailed description: This is a musical score for a piece titled 'Дивлюсь я на небо'. It is in a 3/4 time signature and a key signature of two flats (B-flat and E-flat). The tempo is marked 'Повільно' (Ad libitum). The score consists of five staves of music. The first staff begins with a dynamic marking of *f* (forte). There are first and second endings indicated by boxed numbers 1 and 2. A four-measure rest is marked with a '4' above it. The piece concludes with a double bar line.

Д(К) 2

Молдаваночка

Рухливо

О. Білаш

1 *mp*

5

9 2

13 3

17 1, 2. 3. *sf*

Detailed description: This is a musical score for a piece titled 'Молдаваночка'. It is in a 3/4 time signature and a key signature of two flats. The tempo is marked 'Рухливо' (Allegretto). The score consists of five staves of music. The first staff begins with a dynamic marking of *mp* (mezzo-piano). There are first, second, and third endings indicated by boxed numbers 1, 2, and 3. The piece concludes with a double bar line and a dynamic marking of *sf* (sforzando).

Д(К) 2

Зоре моя вечірняя

Муз. Г. Гладкого, сл. Т. Шевченка

Повільно

1

tr *p*

2

tr

6

12

16

Detailed description: This is a musical score for the song 'Зоре моя вечірняя'. It consists of four staves of music in G major, 4/4 time. The tempo is marked 'Повільно' (Ad libitum). The first staff starts with a treble clef, a key signature of one sharp (F#), and a 4/4 time signature. It begins with a first ending bracket labeled '1' and includes dynamic markings *tr* and *p*. The second staff starts at measure 6 and includes a second ending bracket labeled '2' with a *tr* marking. The third staff starts at measure 12 and the fourth at measure 16. The piece concludes with a double bar line and repeat dots.

Д(К) 2

Над горою місяць повен

Муз. О. Білаша, сл. С. Пушика

Вільний темп

1

f

2

rit. *a tempo*

3

8

14

20

24

1. 2.

Detailed description: This is a musical score for the song 'Над горою місяць повен'. It consists of five staves of music in G major, with a tempo of 'Вільний темп' (Ad libitum). The first staff starts with a treble clef, a key signature of one sharp (F#), and a common time signature. It begins with a first ending bracket labeled '1' and includes a dynamic marking *f*. The second staff starts at measure 8 and includes a second ending bracket labeled '2' with markings *rit.* and *a tempo*. The third staff starts at measure 14 and includes a third ending bracket labeled '3'. The fourth staff starts at measure 20 and the fifth at measure 24. The piece concludes with two first endings labeled '1.' and '2.' leading to a final double bar line with repeat dots.

Д(К) 2

Думи мої

Слова Т. Шевченка

Мел. К. Борисюка, обр. С. Орфєєва

Moderato

1

f *pp*

6

11

2

mp

16

mp *rit.* *pp*

Detailed description: This is a musical score for the song 'Думи мої'. It consists of four staves of music in G major and 6/8 time. The first staff starts with a treble clef, a key signature of one sharp (F#), and a 6/8 time signature. The tempo is marked 'Moderato'. The first measure is marked with a box containing the number '1'. The dynamics are *f* (forte) and *pp* (pianissimo). The second staff continues the melody. The third staff starts at measure 11, marked with a box containing '2', and has a dynamic of *mp* (mezzo-piano). The fourth staff starts at measure 16, marked with a box containing '1', and includes dynamics *mp*, *rit.* (ritardando), and *pp*. The piece ends with a double bar line.

Д(К) 2

Нащо мені чорні брови

Слова Т. Шевченка

Мел. Д. Бонковського, обр. Л. Кауфмана

Allegretto

1 Moderato

f *sf*

9

4

2

20

3

1.

29

2.

f *sf* *f* *sf*

Allegretto

Detailed description: This is a musical score for the song 'Нащо мені чорні брови'. It consists of four staves of music in G minor and 2/4 time. The tempo is marked 'Allegretto'. The first staff starts with a treble clef, a key signature of two flats (Bb, Eb), and a 2/4 time signature. The first measure is marked with a box containing the number '1'. The tempo changes to 'Moderato' in the second measure. The dynamics are *f* (forte) and *sf* (sforzando). The second staff starts at measure 9, marked with a box containing '2', and includes a fermata symbol. The third staff starts at measure 20, marked with a box containing '3', and includes a first ending bracket labeled '1.'. The fourth staff starts at measure 29, marked with a box containing '2.', and includes a fermata symbol. The dynamics are *f*, *sf*, *f*, and *sf*. The piece ends with a double bar line.

Д(К) 2

МЕЛОДІЯ

Помірно

М. Скорик

1 *p* *mf*

7 *dim.* *mp* 1

13 *mf* *dim.* *p* poco cresc. 2

20 *rit.* *f* *a tempo* 3

30 *p* poco cresc. 4

36 *rit.* *f* *a tempo* 5

46 *rit.* *p*

Домра-альт

A

RADETZKY MARS

Й. Штраус

У темпі маршу

ff

p

8

15

22

29

36

43

50

57

65

71

78

1

2

3

4

5

6

1.

2.

1.

2.

ff

p

f

p

p

f

FINE

TRIO

ff

p

p

p

p

A

Увертюра

В. Дашкевич

Урочисто

f *sf*

6 *sf*

11 *p* 1

15 *sf* 2

20 *sf*

25 3

30 *ff*

36 4

41

45 *f* 5

50 *sf*

55 *ff*

A

Хмари Гренади

А. Білошицький

Povільно

9

17

25 *accel.*

28 *pp*

30 *rit.* *a tempo* *f*

35 *ff*

41 *dim.* *pp*

50

59

68 *p*

77

A

Персидський марш

Й. Штраус

У темпі маршу

f *pizz* *p* **1**

6 **2** *p*

11

16 *f* **3** > > > > >

22 *ff* **4** > > > > >

28 **5** > >

34

40 *Fine* **6** *Trio* *p* 3 3 3 3

45 **7** 3 3 3 3 *f*

50 *ff*

55 *D.C. al Fine*

A

ТАНОК з опери Фауст

Ж. Бізе

Рухливо

6

12 1

20 *p*

28 2

36

44 3

52 *p* 4

60

68 5 *f* *ff*

77

A

Oblivion

Повільно

Astor Piazzolla

The musical score for 'Oblivion' by Astor Piazzolla is presented in a single system with ten staves. The key signature is B-flat major (two flats) and the time signature is 4/4. The tempo is marked 'Повільно' (Ad libitum). The score begins with a treble clef and a key signature change to B-flat major. The first staff (measures 1-6) features a melody of eighth notes with a dynamic marking of *p*. The second staff (measures 7-12) contains a bass line of whole notes, with a first ending bracket labeled '1' over measures 11-12. The third staff (measures 13-19) continues the bass line, with a second ending bracket labeled '2' over measures 18-19. The fourth staff (measures 20-26) shows a bass line with a fermata over the final measure. The fifth staff (measures 27-32) features a melody with a dynamic marking of *f* and includes a triplet of eighth notes. The sixth staff (measures 33-38) continues the melody with a dynamic marking of *mf* and another triplet. The seventh staff (measures 39-44) shows a bass line with a fermata over measures 43-44. The eighth staff (measures 45-50) continues the bass line. The ninth staff (measures 51-56) features a melody with a dynamic marking of *p* and a sixth ending bracket labeled '6' over measures 55-56. The tenth staff (measures 57-63) contains a bass line with a seventh ending bracket labeled '7' over measures 62-63. The final staff (measures 64-68) concludes the piece with a melody and a dynamic marking of *p*.

Чардаш

A

В. Монгі

Повільно

ff

1

8

15

22

3

Швидко

tr

30

38

4

46

5

pp

54

Повільно

f

62

6

70

roco accel.

p

78

7

Швидко

pp

f

86

94

102

8

mf

110

cresc.

ff

A

Дивлюсь я на небо

Слова М. Петренка

Муз. народна, обр. В. Заремби

Повільно

1

5

9

13

17

21

2.

1.

Detailed description: This is a musical score for the piece 'Дивлюсь я на небо'. It consists of six staves of music. The first staff begins with a treble clef, a key signature of two flats (B-flat and E-flat), and a 3/4 time signature. The tempo marking 'Повільно' (Ad libitum) is placed above the first staff. The music features a series of chords and melodic lines. There are first and second endings marked with '1.' and '2.' respectively. The score ends with a double bar line.

A

Молдаваночка

Рухливо

О. Білаш

1

9

11

15

18

1. 2.

3.

tr

f

sf

Detailed description: This is a musical score for the piece 'Молдаваночка'. It consists of five staves of music. The first staff begins with a treble clef, a key signature of one flat (F), and a common time signature (C). The tempo marking 'Рухливо' (Allegretto) is placed above the first staff. The music features a series of chords and melodic lines. There are first, second, and third endings marked with '1.', '2.', and '3.' respectively. The score includes dynamic markings such as *tr* (trill), *f* (forte), and *sf* (sforzando). The score ends with a double bar line.

A

Зоре моя вечірняя

Муз. Г. Гладкого, сл. Т. Шевченка

Повільно

Musical score for 'Зоре моя вечірняя' in G minor, 4/4 time. The score consists of four staves. The first staff starts with a treble clef, a key signature of three flats, and a 4/4 time signature. It begins with a repeat sign and a first ending bracket labeled '1'. The dynamics are marked *mp* and *p*. The second staff starts at measure 6 and includes a second ending bracket labeled '2' with a *tr* marking. The third and fourth staves continue the melodic line with eighth-note patterns.

A

Над горою місяць повен

Муз. О. Білаша, сл. С. Пушика

Вільний темп

Musical score for 'Над горою місяць повен' in G minor, starting with a common time signature. The score consists of five staves. The first staff begins with a treble clef, a key signature of three flats, and a common time signature. It starts with a first ending bracket labeled '1' and a dynamic marking of *f*. The second staff starts at measure 8 and includes a *rit.* marking and a second ending bracket labeled '2' with a *a tempo* marking. The third staff starts at measure 14 and includes a third ending bracket labeled '3'. The fourth and fifth staves continue the melodic line with various note values and rests.

A

Думи мої

Слова Т. Шевченка

Мел. К. Борисюка, обр. С. Орфєєва

1 Moderato

1

f *pp*

6

12 2 *mp* *mp*

18 *rit.* *pp*

Detailed description: This is a musical score for the song 'Думи мої' (My Thoughts) by Taras Shevchenko, with melody by Kyrylo Borisyuk and arrangement by Svyatoslav Orfeyev. The score is written for a single melodic line in treble clef, key of D major, and 6/8 time. It begins with a first ending bracket at measure 1. The tempo is marked 'Moderato'. Dynamics include forte (*f*), piano (*pp*), and mezzo-piano (*mp*). There are two second ending brackets, one at measure 12 and another at measure 18. The piece concludes with a ritardando (*rit.*) and piano (*pp*) dynamic.

A

Нащо мені чорні брови

Слова Т. Шевченка

Мел. Д. Бонковського, обр. Л. Кауфмана

Allegretto

1 Moderato

f *sf*

8 *f* 2

15 3

22 1.

29 2. *f* *sf* *f* *sf*

Detailed description: This is a musical score for the song 'Нащо мені чорні брови' (Why do I have black eyebrows) by Taras Shevchenko, with melody by Dmytro Bonkovsky and arrangement by Leonid Kaufman. The score is written for a single melodic line in treble clef, key of B-flat major, and 2/4 time. It begins with a first ending bracket at measure 1. The tempo is marked 'Allegretto', which changes to 'Moderato' at measure 1. Dynamics include forte (*f*), sforzando (*sf*), and piano (*f*). There are three second ending brackets, one at measure 8, one at measure 15, and one at measure 22. The piece concludes with a first ending bracket at measure 29, which includes a fermata and a second ending bracket.

A

МЕЛОДІЯ

М. Скорик

Pomirno

p *mf*

7 *dim.* *mp* 1

13 *mf* *dim.* *p* *poco cresc.* 2

20 *rit.* *a tempo* *f* 3

27

32 *p* *poco cresc.* 4

40 *rit.* *a tempo* *f* 5

44

48 *rit.* *p*

Домра-тенор

RADETZKY MARS

T

У темпі маршу

Й. Штраус

8

15

22

29

36

43

50

57

65

71

78

ff

p

f

p

p

f

ff

p

p

p

1

2

3

4

5

6

1.

2.

FINE

TRIO

T

Увертюра

В. Дашкевич

Урочисто

f *sf* *f* *sf*

7 1

12 *p* 2 *sf*

18 *sf*

23 3 *f*

28 *ff* *ff* *p*

35 4

41 5

46 *f* *f*

51 *sf*

54 *ff*

T

Хмари Гренади

А. Білошицький

Повільно

10 *pp*

18

26 *pp* *accel.*

29 *rit.* *f* *accel.*

33

38 *ff*

44 *dim.* *pp*

52

60

68 *p*

76

T

Персидський марш

Й. Штраус

У темпі маршу

1

6

11

17

23

29

35

41

46

51

56

f

p

mf

f

ff

p

f

ff

Trio

Fine

D.C. al Fine

T

ТАНОК з опери Фауст

Ж. Бізе

Рухливо

p *f*

1

2

mf

3

p

4

5

f

ff

T

Повільно

Oblivion

Astor Piazzolla

The musical score for "Oblivion" by Astor Piazzolla is presented in ten staves. The piece is in 4/4 time and begins with a treble clef, a key signature of two flats (B-flat and E-flat), and a tempo marking of "Повільно" (Ad libitum). The score includes various musical notations such as slurs, accents, and dynamic markings. Dynamics range from *f* (forte) to *p* (piano). Fingering is indicated by numbers 1 through 7 in boxes. The piece concludes with a final sustained chord on the tenth staff.

T

Чардаш

В. Монті

Повільно
ff

8

15

22 (3) Швидко
p

30

38 (4)

46 (5)
pp

54 Повільно
f

62 (6)
p

70 poco accel.

78 (7) Швидко
pp *f*

86

94

102 (8)
mf *ff*

110
cresc. *ff*

T

Дивлюсь я на небо

Слова М. Петренка

Муз. народна, обр. В. Заремби

Повільно

Musical score for 'Дивлюсь я на небо' in 3/4 time, key of B-flat major. The score consists of six staves of music. The first staff starts with a box containing the number '1'. The second staff begins with a repeat sign. The third staff has a box with '2' at the end. The fourth staff has a fermata over the final note. The fifth staff has a box with '1.' above it. The sixth staff has a box with '2.' above it. The piece concludes with a double bar line.

T

Молдаваночка

Рухливо

1

О. Білаш

Musical score for 'Молдаваночка' in 3/4 time, key of B-flat major. The score consists of five staves of music. The first staff starts with a box containing the number '1' and the dynamic marking *mp*. The second staff has a box with '2' above it. The third staff has a box with '3' above it and the dynamic marking *f*. The fourth staff has a box with '3' above it. The fifth staff has a box with '1, 2.' above it and a box with '3.' above it, ending with the dynamic marking *sf*. The piece concludes with a double bar line.

T

Зоре моя вечірняя

Муз. Г. Гладкого, сл. Т. Шевченка

Повільно

1

tr *p*

6

2

tr

12

16

Detailed description: This is a musical score for the song 'Зоре моя вечірняя'. It consists of four staves of music. The first staff starts with a treble clef, a key signature of three flats (B-flat, E-flat, A-flat), and a 4/4 time signature. The tempo is marked 'Повільно' (Ad libitum). The first measure is marked with a box containing the number '1'. The first staff ends with a dynamic marking of *p*. The second staff begins at measure 6 and ends with a dynamic marking of *tr* and a box containing the number '2'. The third staff begins at measure 12 and the fourth at measure 16. The piece concludes with a double bar line and repeat dots.

T

Над горою місяць повен

Муз. О. Білаша, сл. С. Пушика

Вільний темп

1

f

7

rit. *a tempo*

2

14

3

21

25

1. 2.

Detailed description: This is a musical score for the song 'Над горою місяць повен'. It consists of five staves of music. The first staff starts with a treble clef, a key signature of one flat (F major/D minor), and a common time signature. The tempo is marked 'Вільний темп' (Ad libitum). The first measure is marked with a box containing the number '1' and a dynamic marking of *f*. The second staff begins at measure 7 and includes a *rit.* marking followed by a box containing the number '2' and an *a tempo* marking. The third staff begins at measure 14 and is marked with a box containing the number '3'. The fourth staff begins at measure 21. The fifth staff begins at measure 25 and contains two first endings, labeled '1.' and '2.'. The piece concludes with a double bar line and repeat dots.

T

Думи мої

Слова Т. Шевченка
Moderato

Мел. К. Борисюка, обр. С. Орфєєва

Musical score for 'Думи мої' in G major, 6/8 time. The score consists of four staves of music. The first staff starts with a treble clef, a key signature of one sharp (F#), and a 6/8 time signature. It begins with a forte (*f*) dynamic and a first ending bracket labeled '1' at measure 5. The second staff continues the melody. The third staff has a mezzo-piano (*mp*) dynamic and a second ending bracket labeled '2' at measure 10. The fourth staff ends with a ritardando (*rit.*) marking and a mezzo-piano (*mp*) dynamic.

T

Нащо мені чорні брови

Слова Т. Шевченка

Мел. Д. Бонковського, обр. Л. Кауфмана

Musical score for 'Нащо мені чорні брови' in G minor, 2/4 time. The score consists of five staves of music. The first staff starts with a treble clef, a key signature of two flats (Bb, Eb), and a 2/4 time signature. It begins with a forte (*f*) dynamic and a first ending bracket labeled '1' at measure 5. The second staff continues the melody with a forte (*f*) dynamic and a second ending bracket labeled '2' at measure 8. The third staff has a sforzando (*sf*) dynamic and a third ending bracket labeled '3' at measure 15. The fourth staff has a first ending bracket labeled '1.' at measure 22. The fifth staff has a forte (*f*) dynamic and a second ending bracket labeled '2.' at measure 29, ending with a sforzando (*sf*) dynamic.

T

МЕЛОДІЯ

Помірно

М. Скорик

p *mf* *dim.*

8

mp *mf*

14

dim. *p* *poco cresc.*

22

rit. *f*

28

p

34

poco cresc. *rit.*

41

a tempo *f*

44

47

rit. *p*

Бас

Хмари Гренади

А. Білошицький

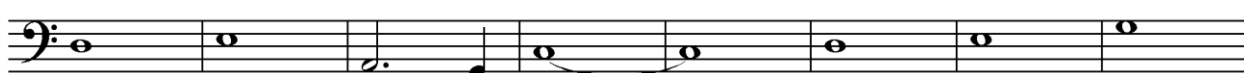
Повільно

8

16

24

32

39

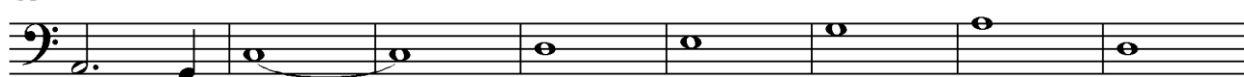
47

55

63

71

Бас

Персидський марш

Й. Штраус

У темпі маршу

1

7

13

18

24

30

35

40

45

50

56

f *p* *p* *f* *ff* *p* *f* *ff* *D.C. al Fine*

Fine *Trio*

7

2

3

4

5

6

7

Бас

ТАНОК з опери Фауст

Ж. Бізе

Рухливо

p *f*

6

12 1 *p*

21

30 2 *mf*

39

48 3 *f*

57 4

66 5 *f*

73 *ff*

78

Бас

Oblivion

Astor Piazzolla

Повільно

7

12

18

24

30

36

42

47

52

58

64

f

mf

mp

1

2

3

4

5

6

7

Бас

Чардаш

В. Монті

Повільно

9

17

25

33

41

49

58

66

74

82

90

98

106

114

1

2

3 Швидко

4

5 2 Повільно

6 poco accel.

7 Швидко

8

ff

p

pp

f

mf

cresc.

ff

Бас

Дивлюсь я на небо

Слова М. Петренка

Муз. народна, обр. В. Заремби

Повільно

1

5 *f*

9 2

13

17 1.

21 2.

Detailed description: This is a bass line for the song 'Дивлюсь я на небо'. It consists of six staves of music. The first staff starts with a tempo marking 'Повільно' and a first ending bracket labeled '1'. The second staff begins with a dynamic marking '*f*' and a measure rest '5'. The third staff has a second ending bracket labeled '2'. The fourth staff continues the melody. The fifth staff has a first ending bracket labeled '1.'. The sixth staff has a second ending bracket labeled '2.'. The key signature has two flats and the time signature is 3/4.

Бас

Молдаваночка

Рухливо

О. Білаш

1

5 *tr*

9 2

13 3

17 *f* 1, 2. 3.

sf

Detailed description: This is a bass line for the song 'Молдаваночка'. It consists of five staves of music. The first staff starts with a first ending bracket labeled '1'. The second staff has a dynamic marking '*tr*' and a measure rest '5'. The third staff has a second ending bracket labeled '2'. The fourth staff has a third ending bracket labeled '3'. The fifth staff has a dynamic marking '*f*' and first/second ending brackets labeled '1, 2.' and '3.'. The piece ends with a dynamic marking '*sf*'. The key signature has two flats and the time signature is 3/4.

Бас

Зоре моя вечірняя

Повільно

Муз. Г. Гладкого, сл. Т. Шевченка

1

mp *p*

5

10

2

mp

15

Detailed description: This is the musical score for the song 'Зоре моя вечірняя' (My Evening Star) by G. Gladkyi, lyrics by T. Shevchenko. It is written for bass and is marked 'Повільно' (Ad libitum). The score consists of five staves of music. The first staff begins with a double bar line and a repeat sign, followed by a first ending bracket labeled '1'. The music is in a key with two flats and a 4/4 time signature. Dynamics include *mp* and *p*. The second staff starts at measure 5. The third staff has a second ending bracket labeled '2' and a *mp* dynamic. The fourth staff starts at measure 10. The fifth staff starts at measure 15 and ends with a double bar line and repeat dots.

Бас

Над горою місяць повен

Вільний темп

Муз. О. Білаша, сл. С. Пушика

1

7

13

19

3

25

1. 2.

rit. *a tempo*

Detailed description: This is the musical score for the song 'Над горою місяць повен' (Over the Mountain the Moon is Full) by O. Bilash, lyrics by S. Pushika. It is written for bass and is marked 'Вільний темп' (Ad libitum). The score consists of five staves of music. The first staff begins with a double bar line and a repeat sign, followed by a first ending bracket labeled '1'. The music is in a key with two flats and a 3/4 time signature. Dynamics include *rit.* and *a tempo*. The second staff starts at measure 7. The third staff starts at measure 13. The fourth staff has a third ending bracket labeled '3'. The fifth staff starts at measure 19 and contains two first endings labeled '1.' and '2.'. The score ends with a double bar line and repeat dots.

Бас

Думи мої

Слова Т. Шевченка

Мел. К. Борисюка, обр. С. Орфєєва

1 Moderato

Musical score for 'Думи мої' in bass clef, 6/8 time, key of D major. The score consists of four staves. The first staff starts with a dynamic marking of *f* and ends with *pp*. The second staff continues the melody. The third staff has a dynamic marking of *mp*. The fourth staff ends with a dynamic marking of *pp* and a *rit.* marking. There are first and second endings marked with boxes containing the numbers 1 and 2.

Бас

Нащо мені чорні брови

Слова Т. Шевченка

Мелодія Д. Бонковського, обр. Л. Кауфмана

Allegretto

1 Moderato

Musical score for 'Нащо мені чорні брови' in bass clef, 2/4 time, key of B-flat major. The score consists of four staves. The first staff starts with a dynamic marking of *f* and ends with *sf*. The second staff has a dynamic marking of *sf*. The third staff has a dynamic marking of *f*. The fourth staff has dynamic markings of *f*, *sf*, *f*, and *sf*. There are first, second, and third endings marked with boxes containing the numbers 1, 2, and 3.

Бас

МЕЛОДІЯ

М. Скорик

Помірно

p *mf*

7 *dim.* *mp* 1

13 *mf* *dim.* *p* *poco cresc.* 2

19 *rit.* *a tempo* *f* 3

26 *f*

31 *p* *poco cresc.* 4

36 *rit.*

41 *a tempo* *f* 5

46 *rit.* *p*

Домра-контрабас

К6

RADETZKY MARS

Й. Штраус

У темпі маршу

7 *ff* 1 *p*

13 2 *f*

19 3

25 *p*

31

37 4 *p*

43 *f*

49 FINE TRIO *ff*

55 5 *p*

61 1. 2.

67 6

73 *p*

79 1. 2.

К6

Хмари Гренади

Повільно

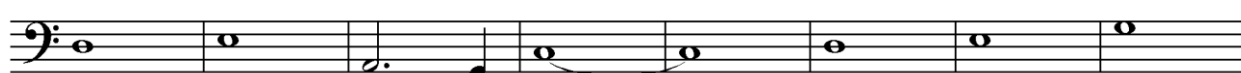
А. Білошицький

8

16

24

32

39

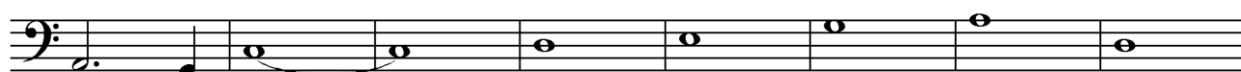
47

55

63

71

К6

Персидський марш

Й. Штраус

У темпі маршу
4

1

p

9

2

p

15

3

f

20

> >

4

ff

26

31

5

36

> *Fine*

41

6 *Trio*

p

47

7

f

53

ff

57

D.C. al Fine

К6

ТАНОК з опери Фауст

Ж. Бізе

Рухливо

6

12

21

30

39

48

57

66

73

78

p

f

p

mf

f

f

ff

К6

Oblivion

Astor Piazzolla

Повільно

7

13

19

25

31

37

43

49

55

61

67

f

mf

mp

1

2

3

4

5

6

7

Чардаш

К6

В. Монті

Повільно

ff

p

9

17

25

33

41

49

58

66

74

82

90

98

106

114

1

2

3 Швидко

4

5

6 *roco accel.*

7 Швидко

8

pp

f

mf

cresc.

ff

К6

Дивлюсь я на небо

Слова М. Петренка

Муз. народна, обр. В. Заремби

Повільно

1

5 *f*

9 2

13

17 1.

21 2.

К6

Молдаваночка

Рухливо

О. Білаш

1

5 *tr*

9 2

13 3

17 *f* 1, 2. 3. *sf*

К6

Зоре моя вечірняя

Муз. Г. Гладкого, сл. Т. Шевченка

Повільно

Musical score for 'Зоре моя вечірняя' in bass clef, 4/4 time, key of B-flat major. The score consists of four staves. The first staff starts with a *tr* dynamic and a first ending bracket labeled '1'. The second staff begins at measure 5. The third staff has a *tr* dynamic and a second ending bracket labeled '2'. The fourth staff ends at measure 15 with a double bar line and repeat dots.

К6

Над горою місяць повен

Муз. О. Білаша, сл. С. Пушика

Вільний темп

Musical score for 'Над горою місяць повен' in bass clef, 2/4 time, key of B-flat major. The score consists of five staves. The first staff starts with a first ending bracket labeled '1'. The second staff begins at measure 7, includes a *rit.* marking, and a second ending bracket labeled '2' with *a tempo* below it. The third staff begins at measure 13. The fourth staff begins at measure 19 with a third ending bracket labeled '3'. The fifth staff begins at measure 25 and contains two first ending brackets labeled '1.' and '2.'.

К6

Думи мої

Слова Т. Шевченка

Мел. К. Борисяка, обр. С. Орфєєва

1 Moderato

6

11 2

16 mp rit.

К6

Нащо мені чорні брови

Слова Т. Шевченка
Allegretto

Мел. Д. Бонковського, обр. Л. Кауфмана

1 Moderato

10 2

20 3 1.

29 2.

f sf f sf

Бас

МЕЛОДІЯ

М. Скорик

Помірно

p *mf*

7 *dim.* *mp* 1

13 *mf* *dim.* *p* *poco cresc.* 2

19 *rit.* *a tempo* *f* 3

26 *f*

31 *p* *poco cresc.* 4

36 *rit.*

41 *a tempo* *f* 5

46 *rit.* *p*

ПЕРЕЛІК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Гризодуб В. О. Школа гри на чотириструнній домрі : навч. посіб. / В. О. Гризодуб, В. І. Міхеліс. – Київ : Музична Україна, 1978. – 74 с.
2. Іванов Є. О. Інструментовка для народно-інструментальних ансамблів : навч. посіб. / Є. О. Іванов, Г. І. Радченко. – Суми : СумДПУ ім. А. С. Макаренка, 2009. – 81 с.
3. Хашеватська С. С. Інструментознавство : підручник для вищих навчальних закладів культури і мистецтв III–IV рівнів акредитації / С. С. Хашеватська. – Вінниця : НОВА КНИГА, 2008. – 256 с.
4. Шумський М. О. Хрестоматія з оркестрового класу : навчальний посіб. / М. О. Шумський. – Ч. I. – Ніжин : НДУ ім. М. Гоголя, 2013. – 381 с.

Для нотаток

Для нотаток

Навчальне видання

Біла Наталія Леонідівна,
Шумський Микола Олександрович

ОСНОВИ ОРКЕСТРОВОЇ ПІДГОТОВКИ (початковий етап)

Частина I

Навчальний посібник

Технічний редактор – І. П. Борис
Верстка, макетування – Н. В. Мачужак
Літературний редактор – А. М. Конівненко
Коректор – А. М. Конівненко

Підписано до друку
Гарнітура Times New Roman
Замовлення №

Формат 60x84/8
Обл.-вид. арк. 1,27
Ум. друк. арк. 6,86

Папір офсетний
Тираж 55 пр.

Ніжинський державний університет
імені Миколи Гоголя.
м. Ніжин, вул. Воздвиженська, 3/4
(04631)7-19-72
E-mail: vidavn_ndu@mail.ru
www.ndu.edu.ua

Свідоцтво суб'єкта видавничої справи
ДК № 2137 від 29.03.05 р.